

СТЕНОГРАМА

комітетських слухань "Про загрози національній безпеці України, пов'язані з діяльністю релігійних організацій, що мають керівні центри на території держави-агресора"

30 травня 2022 року

ПОТУРАЄВ М.Р. Я просто дивлюсь, чи є вже пан міністр. Є пан міністр, тому ми можемо починати. Я вітаю вас, Олександр Владиславовичу.

Отже, шановні колеги, шановні запрошені, шановні учасники, пане міністре, я радий усіх вас вітати на комітетських слуханнях "Про загрози національній безпеці України, пов'язані з діяльністю релігійних організацій, що мають керівні центри на території держави-агресора". Хочу відразу зазначити, що сьогодні ми поговоримо взагалі про ситуацію, яка склалася в дні війни зі свободою совісті в Україні, з правами базовими людей на свободу віросповідання, але хочу одразу підкреслити, що в таких обставинах, в ситуації, в якій країна ніколи не була, в умовах, в яких ніколи не була українська нація, українські громадяни, кожна людина, ми, звичайно, не маємо забувати про таку базову свободу людини як свобода совісті, таке базове право людини як право на свободу віросповідання.

Сучасне розуміння прав людини, визначене в Загальній декларації прав людини і в Європейській конвенції про захист прав і основоположних свобод людини, в документах ОБСЄ, Парламентської асамблеї Ради Європи, ґрунтується на тому, що дотримання релігійних свобод, що виходять за межі індивідуальних переконань і персонального сумління, є сферою, де держава бере на себе досить чіткі зобов'язання. Держава і церква визнаються як рівноправні суб'єкти державно-церковних відносин, кожен з яких діє у сфері своєї компетенції, при цьому релігійні організації діють у правовому полі держави, держава не втручається в канонічно визнані справи церкви,

забезпечує свободу релігії, свободу соціально значущої діяльності церкви та сприятливі умови її морально-просвітницької роботи.

Зміцнення національної безпеки полягає у створенні умов, необхідних для надійного захисту інтересів нашої держави і нації, а також для успішного вирішення політичних, економічних, соціальних та інших завдань, які стоять перед нами.

Одна з головних загроз, з якими зіткнулась Україна з початком цієї фази війни, це звичайно загроза, яка походить від руйнівної ідеології "русского міра". Така ідеологія принесла війну і несе загрозу національній безпеці нашої держави і українському суспільству загалом. Після очевидних усьому світу звірств російських військових і геноциду українців спостерігається потрясіння також у світовому православ'ї. Російська православна церква виявила себе як організація, яка вправно використовуючи такий інструмент як ідеологія "русского міра", виправдовує та підтримує засобами пропаганди злочини Росії проти України. Позиція очільника Російської православної церкви Кирила Гундяєва щодо війни в Україні є парадоксальною. В публічних зверненнях священнослужителів РПЦ постійно ведуться заклики щодо загрози існування територіальної цілісності нашої держави та української нації як такої.

При цьому треба, колеги, підкреслити, що так, звичайно, ми всі спостерігали прямі заклики до вбивства українців, які лунали з боку очільників РПЦ, благословіння тих військових частин, які врешті здійснювали акти відвертого геноциду й інші військові злочини на території України. Але хочу також підкреслити, що, на превеликий жаль, ми не чули, як б сказав так, слів підтримки, слів засудження війни, чітких слів з боку інших релігійних організацій Російської Федерації, які там діють.

Розуміючи всю жорсткість репресивної машини, яка відбудована Володимиром Путіним в Росії, і загрозу репресій як проти окремих людей, так і проти цілих організацій, тим не менше, для нас в Україні дивно,

неприємно і неприйнятно розуміти, що представники інших релігій також тут творять військові злочини, масові в тому числі, що свідчить про те, що жодного осуду з боку їхніх духовних керманців також не пролунало. Це йдеться про не лише православ'я, також про мусульманство російське, також про російський буддизм. Як ми знаємо, мешканці такого російського регіону як Бурятія, вони тією чи іншою мірою і в тому чи іншому відсотку є буддистами. На жаль, ми не чули тих слів, які ми можливо очікували почути від буддистської спільноти в Російській Федерації.

Знову-таки ми розуміємо, ми розуміємо всю важкість таких рішень. Розуміємо, що люди, які такі позиції висловили би, вони могли би опинитися під тиском репресій. Але, з іншого боку, хто саме як не духовні керманці мають протистояти злочинній мирській владі? Тим не менше такого, на жаль, не відбувається.

Наше завдання сьогодні - поговорити про те, що ми маємо зробити для того, щоб убезпечити українців і Україну як державу від небезпечних впливів як ідеологічних, які розповсюджуються в тому числі через релігійні організації, як боротися з таким впливом, як досягати національної стійкості, національної єдності, як сприяти нашим релігійним організаціям, які стоять на проукраїнських позиціях, на патріотичних позиціях.

Я прошу пробачення, я прошу секретаріат звернути увагу на те, що владика Євстратій Зоря пише про те, що не всі бажаючі можуть підключитися до Zoom. Я прошу вжити заходів, щоб люди могли підключитися. Це важливо. І вимкніть там мій мікрофон, можливо. Вибачте.

Пані Ірино.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Я кілька реплік. Ми намагаємося ... *(не чути)*

Пане голово, у нас понад 100 учасників, і ми намагаємося зараз розширити. Таких обмежень не було, очевидно, це пов'язано із воєнним

станом, із війною, тому зараз шукаємо можливості, як розширити коло учасників, які підключаються до нашого комітету.

Дякую.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую, пані Ірино.

До речі, хочу, шановні колеги, представити, хто не знає: пані Ірина Констанкевич – перший заступник голови нашого комітету. Вона головувала в робочій групі з підготовки цих слухань і разом зі мною сьогодні буде вести наші слухання.

Що ми зрозуміли під час підготовки цих слухань, колеги? Ми зрозуміли, що є певні напрямки, в яких треба рухатися нам саме для того, щоб захистити українську державу, українське суспільство від деструктивних ідеологічних впливів. Як зміцнити насправді наші власні релігійні організації, які стоять на патріотичних проукраїнських позиціях, які працюють саме для громадян України. І ми визначили декілька напрямків. Сьогодні будемо їх торкатися.

Ми вважаємо, що потрібно зокрема створювати умови для збільшення фінансової прозорості діяльності релігійних організацій, щоб ми тут, в Україні, чітко розуміли, що релігійні організації українські, вони живуть завдяки внескам громадян України, або внескам громадян або організацій релігійних з тих країн, які є дружніми до України, щоб це було зрозуміло, прозоро і підзвітно.

Також ми вважаємо, що треба підсилювати роль саме релігійних громад в житті релігійних організацій, підсилювати роль громадян, бо релігійна організація – це, звичайно, не проста громадська організація, це організація специфічна, але тим не менше так само, як і в суспільстві, ми робимо все для того, щоб вплив, роль, можливості громадянина збільшувалися в управлінні державою, у впливі на діяльність органів управління політичних, виконавчих і так далі. Так само ми вважаємо – і тут

треба рухатися шляхом збільшення ролі саме релігійних громад на діяльність релігійних організацій. Про це ми також, я сподіваюся, сьогодні поговоримо.

Нам, колеги, треба все ж таки не забувати те, з чого я починав. Нам треба не забувати, що ми країна, яка конституційно декларувала бажання інтегруватися в Європейський Союз. Зараз ми боремося за те, щоб отримати статус кандидата на вступ в Європейську Унію. Ми маємо чітко дотримуватися тих прав, свобод і принципів, за якими живе і діє Європейський Союз, і за якими живуть громадяни країн-членів Європейського Союзу.

Ми запросили представників органів місцевого самоврядування, щоб поговорити зокрема про ті суспільні процеси, які зараз відбуваються, бо ті факти, які є, ми розуміємо, чому в тих чи інших... Ми розуміємо не щодо конкретних громад, а ми розуміємо, чому такі от вибухонебезпечні суспільні настрої в Україні з'являються, розуміємо, чим викликані рішення місцевого самоврядування, які вже були за останній час в Україні. Але, розуміючи це, ми також маємо розібратися, як робити так, щоб і голос громади був чутний, і щоб громада впливала, і громада має право організовувати своє життя так, як вона вважає за потрібне, але щоб це не порушувало, знову-таки, базових прав і свобод, свободи совісті, свободи віросповідання.

Ми запросили представників нашої правоохоронної системи. Дякуємо їм, що вони сьогодні з нами. Хочу відразу зазначити, що Служба безпеки України надала нам певні матеріали під грифом "Для службового використання". Ми розглянемо ці матеріали через це в окремому режимі, не сьогодні, не під час наших відкритих слухань. Але, звичайно, і можливо, за підсумками слухань ми приймемо рішення про створення тимчасової слідчої комісії, яка буде розслідувати як деструктивні впливи на українську державу, українське суспільство з боку релігійних організацій, так і факти колаборації з ворогом, з окупантом, але, з іншого боку, будемо також, я сподіваюся, розслідувати і факти численних (підкреслюю), численних злочинів окупантів

проти релігійних діячів, бо вони також, на жаль, є, зафіксовані. І ми розуміємо, що по мірі звільнення всієї території України ми будемо дізнаватися тільки більше таких сумних фактів.

На цьому, колеги, я закінчу своє вступне слово і з задоволенням передаю слово Міністру культури та інформаційної політики пану Олександрю Ткаченку.

Будь ласка, пане міністре, вам слово.

ТКАЧЕНКО О.В. Доброго дня, колеги! Важлива сьогодні зустріч. Одразу хотів би сказати, що ми живемо не просто під час війни, яка фізично знищує наших людей, але під час гібридної війни, а це інформаційні потоки, які в тому числі направлені на те, щоб зіштовхувати наше суспільство, і важливо також розуміти, яким чином ці потоки розповсюджуються, звідки вони йдуть і на що вони направлені.

Безперечно, в Україні ми цінуємо свободу – це одна із наших найбільших цінностей, ми захищаємо свободу дискутувати, свободу на своє волевиявлення, свободу релігій. Але також свобода – це не зазіхати на гідність іншого, не називати чорне білим, не заплющувати очі на реальні факти.

В зв'язку з цим безперечно важливо обговорити чимало питань напевно сьогодні. Є і технічні питання, але важливі, наприклад, питання реєстрів. Я думаю, що Олена Богдан з часом, голова Державної служби з етнополітики та свободи совісті, про це скаже окремо. Але в першу чергу хотів би звернути увагу на роль, напевно, однієї з найбільших наших церковних організацій – УПЦ.

Як ви знаєте, 27 травня відбувся Собор УПЦ. Ми достеменно ще не знаємо всіх конкретних змін, які можуть бути потім прийняті щодо Статуту УПЦ. Єдине, що потрібно наголосити, що в цьому Статуті є щонайменше 7 положень про зв'язок з Російською православною церквою. І нам важливо

зрозуміти, яким чином рішення цього Собору відіб'ються на змінах саме в цьому Статуті.

УПЦ не є єдиною юридичною організацією, це мережа приблизно з 12 тисяч релігійних організацій і багатьох інших, які не мають статусу релігійних. В УПЦ приблизно 10 тисяч духовенства, це число включає монашество, отже, ми говоримо про величезну мережу духовенства та мирян, які є громадянами України. Вони також служать в ЗСУ і є в теробороні, і працюють в органах державної влади.

Ми знаємо, що впродовж років у Кремлі прагнули до того, щоб УПЦ була "м'якою силою" ворога, готували ідеологічний ґрунт для "русского міра". І впевнений, що це зовсім не те, чого бажає більшість вірян та духовенства УПЦ. В цьому сенсі, безперечно, ці заяви, які пролунали 27-го числа на відмежування від "русского міра", не можуть не радувати, це важливо також зважати під час вашого обговорення для того, щоб цю церкву не зробили інструментом геополітичних амбіцій Кремля.

Ми не можемо не звернути увагу також, що наша Православна Церква України має всі підстави для того, щоб бути партнером УПЦ не тільки у євхаристійному служінні, але і в принципі в спілкуванні з суспільством. На жаль, немає, якщо бажання з боку ПЦУ існує щодо такого діалогу, ми не бачимо таких кроків з боку УПЦ. Тому важливо дізнатися, чи дійсно УПЦ відмовиться від розробленої в РПЦ доктрини "русского міра".

РПЦ позиціонує рішення це заявою Кирила Гундяєва про те, що рішення 27 травня зроблені під тиском і насправді нічого не змінилося. Нам важливо було б почути від УПЦ спростування такої інтерпретації. Служіння і євхаристійний зв'язок не розірвано з РПЦ в УПЦ, не відновлено євхаристійного зв'язку з Константинопольським патріархатом та помісними церквами, які визнали ПЦУ. Отже, сьогодні УПЦ все ще готова співслужити з РПЦ, але не з ПЦУ, не з Галатською церквою, Александрійською, не з Константинополем, не з Кіпром.

Ми всі пам'ятаємо, що Росія напала на Україну, що патріарх РПЦ Кирил виправдовує такий напад замість того, щоб його засудити. Отже, така ситуація з євхаристійним спілкуванням це питання, чи цього насправді бажають більшість вірян та духовенства УПЦ.

Мова служінь в УПЦ сьогодні як і в російській, так і в білоруській церкві церковнослов'янська і це також складова ідеології "русского міра". Впевнений, що Бог почує молитву будь-якою мовою. Чи планує УПЦ, також питання, перейти на українську мову в тих регіонах, де віряни спілкуються переважно українською?

І на завершення. Суспільство справді потребує того, щоб усе духовенство України всіх релігій було для нас сьогодні прикладом у спілкуванні з ... (*нерозбірливо*). Суспільство засмучене мовою ворожнечі в релігійному просторі і чи все духовенство України, також питання, готове відповісти на цей запит суспільства. Уряд, безперечно, не втручається в канонічні справи, в канонічні питання, але задля перемоги і подолання страшних наслідків війни ми дійсно потребуємо щирих відповідей на це.

На завершення хотів би наголосити щодо культури діалогу в цьому непростому питанні. Ми не маємо давати підстав для ворогів вважати, що, цінуючи свободу слова, ми, тим не менше, в таких делікатних питаннях не зберігаємо коректність в наших висловлюваннях та рішеннях.

Дякую, колеги.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую, пане міністре.

Колеги, від головуючого у Всеукраїнській Раді Церков і Релігійних Організацій, глави Української єпархії Вірменської Апостольської Церкви єпископа Маркоса Оганесяна, який зараз з об'єктивних причин не зміг до нас приєднатись, виступатиме президент Українського Біблійного Товариства Григорій Іванович Комендант.

Шановний Григорію Івановичу, вам слово.

КОМЕНДАНТ Г.І. Доброго ранку, шановні учасники цього засідання. Для мене надзвичайно велика честь привітати всіх від імені Всеукраїнської Ради Церков і Релігійних Організацій. Чуєте мене?

ПОТУРАЄВ М.Р. Так, Григорію Івановичу, чуємо вас чудово.

КОМЕНДАНТ Г.І. Я думаю, що це унікальна організація, якщо можна назвати це організацією, унікальне об'єднання - Всеукраїнська Рада Церков і Релігійних Організацій, і якраз Всеукраїнське релігійне товариство закінчило своє головування, перейшло до Вірменської церкви, але владика Маркос не може бути, то попросили мене привітати від Всеукраїнської Ради Церков і Релігійних Організацій. І я хочу сказати, що це великий привілей, що ми можемо ось так вітати, говорити, дивитись в очі один одному і де є чорне, сказати, що це чорне, де є біле і добре, сказати, що це біле, тому що ми покликані для того, щоб підтримувати і мир і спокій в такий особливий час, як сьогодні в Україні.

Те, що сьогодні проходить в Україні, це надзвичайно несподівано для всіх нас і надзвичайно трагічно, але ми молимося і як християни, і як іудеї, і мусульмани, і ми раді, що у нас є розуміння і підтримка. Ну, а ви знаєте, коли я вітаю від Українського Біблійного Товариства, то я хочу сказати, що Біблія для всіх – і для євреїв, і для мусульман. Якщо трошки в іншій назві - буде Коран, але принципи ті самі. І там, де дотримуються принципів цих - чи-то християни, ми, чи іудеї, чи мусульмани, де дотримуються цих принципів, то воно має надзвичайно велике значення.

І тому я вислухав дуже уважно і ведучого цієї нашої конференції, і радий, що пані Ірина вчора зателефонувала і сказала, щоб підключитися, тому що я не знав, що буде. І вірю, що ця зустріч буде корисною. Корисною

на те, щоб ми більше і більше розуміли нашу спільну відповідальність за Україну, нашу спільну єдність таку для підтримки миру і спокою.

Народ страждає, народ знаходиться в важких умовах. У мене зараз ось тут, в "Центрі християнського життя", живуть люди з Маріуполя. Церква наша багато бере участь: люди з Маріуполя, з інших місць, з Луганська, з різних областей східних і південних, і ми раді, що можемо трудитися. Але ми хочемо, щоб настав нарешті спокій, і тому і Українська Православна Церква повинна також це розуміти, тому що ми живемо, і наша територія спільна – це Україна, наша Україна рідна.

Тому я, вітаючи всіх, закликаю до злагоди, до порозуміння, закликаю до того, щоб ми могли відкрито, якщо хтось має якесь інше розуміння, то відкрито сказати, подискутувати. Ви знаєте, що кажуть, що "в спорах рождається істина", от ми і поговоримо. Якщо хтось має у нас на Україні інші позиції, ніж підтримка миру, спокою, молитва і підтримка Президента, уряду нашого, Верховної Ради, якщо хтось має інші розуміння – відкрийтеся. Не будьте скритими, відкрийтеся і поговоріть з тим, хто страждає, хто плаче сьогодні, і ви відчуєте, що ваша позиція, можливо, повинна в корні змінитися – підтримувати Україну, нашу Україну.

І хай Господь Всевишній благословить Україну, благословить нашого Президента, який так мужньо стоїть і відстоює принципи незалежності нашої України, мови нашої. І нехай Господь благословить і уряд наш, і пан міністр виступав, дуже гарно сказав міністр, який дійсно розуміє, що таке культура і міжцерковна культура, і Верховна Рада, тому ми будемо і далі продовжувати в єдності, в розумінні підтримувати мир, спокій, злагоду і негативно відноситися до тих заяв, які, можливо, звучать на якихось рівнях відносно підтримки "російського миру". Це не мир, він російський, але це не мир, це безладдя, це навпаки все. Тому я бажаю від Всевишнього благословіння для всіх нас і нехай нами керує сам Господь.

Дякую за цю можливість. Дякую, що можу бачити і Прем'єр-міністра. І дякую за всіх, хто бере участь.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякуємо дуже, Григорію Івановичу.

Шановні колеги, у нас сьогодні буде така частина нехарактерна для комітетських слухань у Верховній Раді, але всім депутатам всіх фракцій і груп без виключення виборці сьогодні в ці дні, трагічні для нашої країни і суспільства, ставлять дуже багато запитань. Тому ми вирішили запросити до виступів представників всіх депутатських фракцій і груп, які забажали би це зробити. Зараз переходимо до вступних слів від представників депутатських фракцій і груп.

Отже, я надаю наразі слово...

Хвилиночку, перед тим, як надати слово, я хочу переконатися, що всі, хто у нас мали бажання підключитися, підключилися. Я прошу ще раз секретаріат це перевірити, і якщо хтось не підключився, але чує, дивиться нашу трансляцію, то хочу запропонувати спробувати перезавантажити посилання на цей Zoom, тобто закрити і знову зайти за тим самим посиланням, тоді має все бути добре, як повідомляють, і буде можливість приєднатися, бо ліміт на підключення ми зняли, і всі, хто хоче, може це зробити.

Отже, я передаю слово пану Ростиславу Миколайовичу Павленку – представнику фракції політичної партії "Європейська Солідарність". До речі, Ростислав Миколайович входив до складу робочої групи з підготовки цих слухань.

Отже, пане Ростиславе, вам слово.

ПАВЛЕНКО Р.М. Дякую, Микито Руслановичу.

Шановні друзі, всечасні отці, шановні колеги, зараз справді дуже важливе питання ми розглядаємо. І це питання не менш важливе для

національної безпеки, ніж багато з тих, які належать до таких традиційних безпекових питань. На жаль, як уже правильно зазначалося тут, Російська Федерація цинічно використовує міжконфесійні стосунки, цинічно використовує російську православну церкву і її структури для здійснення агресії проти України, для виправдання такої агресії і для розпалювання ворожнечі всередині України для того, щоб полегшити задачі з упокорення нашої країни і вирішення, здійснення своїх агресивних планів.

Мені здається, що сьогодні ми як комітетські слухання маємо не просто висловити чітку позицію, але і спрямувати до органів влади, і дуже добре, що сьогодні у нас таке представницьке зібрання, конкретні пропозиції, які необхідно робити і органам влади, і громадськості, і у взаємодії всім зацікавленим сторонам. Бо ми бачимо, що відбуваються різні події у церковному житті.

Думаю, що всі відслідковували синоди і Собор Української Православної Церкви, яка зберігала, буду казати обережно, єдність із Московським патріархатом. Вони ухвалили рішення щодо зміни Статуту. Але мені здається, що, власне, метою, яка би дозволила гарантувати міжконфесійний мир і покращити міжконфесійну ситуацію в країні і, більше того, безпекову ситуацію в країні, були би не просто тези про зречення зв'язків з Московським патріархатом, але і цивілізований діалог без будь-яких попередніх умов, без висловлення якихось застережень, а тим більше без мови ненависті, без звинувачень, без написання в лапках назв інших церков, діалог для об'єднання українських православних, що тоді точно унеможливить використання Російською православною церквою цього фактору для впливу на Україну.

Тож дуже хотілося б побажати перш за все представникам Української Православної Церкви те, щоби діалог із Православною Церквою України насамперед відбувався. І тут, я думаю, що всі учасники комітетських

слухань, всі ті долучені до нас представники органів державної влади мали би надати цьому максимальне сприяння.

А щодо рекомендацій слухань, видається надзвичайно важливим рекомендувати Верховній Раді України ухвалити позицію щодо звернення до Ради національної безпеки і оборони України, як цього вимагає закон, щодо застосування санкцій до Російської православної церкви, її керівництва, її структурних підрозділів, щоби мати чіткі правові підстави для реакції державних органів. Забезпечити безумовне виконання тих законів, які вже ухвалені, зокрема щодо поіменування церков і релігійних організацій, щоби, так би мовити, точно встановити неможливість пов'язаності українських церков і релігійних організацій з державою-агресором.

І якщо необхідно внесення додаткових змін до українського законодавства, то так само варто це рекомендувати. В цьому контексті якраз внести на розгляд Верховної Ради той проект закону, який би унеможлиблював такі зв'язки і, з іншого боку, спрощував би діалог міжконфесійний, спрощував би об'єднання українських православних і знімав до цього всі перешкоди.

І останнє, на чому я би хотів наголосити, користуючись в тому числі присутністю представників правоохоронних органів на нашому зібранні, це необхідність жорсткого і безкомпромісного реагування на всі випадки колабораціонізму, на всі випадки сіяння мови ненависті, які ми, на жаль, бачимо в Україні, і особливо все, що стосується і прифронтової зони, і тимчасово окупованих територій, та і по всій країні. Бо, на жаль, мова ненависті це дуже заразний вірус, який поширюється. І тут реакція правоохоронних органів і органів безпеки має бути послідовною, чіткою і відповідною до закону.

Хотів би побажати всім нам успіху. І сподіваюся, що ці комітетські слухання будуть лише початком до координації дій всіх гілок влади, взаємодії з експертами, з місцевою владою. Дуже радий, що тут з нами є і

представники місцевого самоврядування, щоб усі разом ми забезпечили цей дуже важливий елемент національної безпеки.

Дякую.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую, Ростиславе Миколайовичу.

Шановні колеги, передаю слово також членкині нашої робочої групи пані Юлії Леонідівні Клименко, фракція політичної партії "Голос".

Будь ласка, Юліє Леонідівно, вам слово.

КЛИМЕНКО Ю.Л. Добрий ранок, шановні колеги! Я знаходжусь в комітеті, тому буду говорити не по Zoom, а вживу. Перш за все, я хочу всіх привітати і сказати, що, мабуть, наша країна непереможна, тому що ми з вами можемо обговорювати будь-які питання, навіть такі сенситивні, як релігійні питання, спокійно, без мови ненависті, скажемо так, знаходячи компроміс, баланс. І я впевнена, що ми знайдемо рішення всіх наших проблем. Тому цим ми кардинально відрізняємося від нашого північного сусіда, який напав на нас, який не толерує такі демократичні дискусії. Тому вітаю вас з тим, що ми можемо знайти спільну мову в будь-яких ситуаціях, і це правильно. І цей діалог повинен продовжуватися.

Наша фракція послідовно виступає за викорінення "руського міра" з України. Чому? Тому що "руській мір" проник не тільки в релігійні організації, він використовує багато дуже інструментів - від політичних проросійських партій до економічних зв'язків, до фінансування проросійських медіа і культури і нав'язування російських наративів в культурі, а також він проник в релігію, на жаль, і використовує релігійні організації як один з інструментів для знищення і геноциду українців.

Ми бачимо, що багато років у нас "руській мір" ніс нам розбрат, він намагався посварити нас всередині України, він намагався нав'язати нам наративи. І коли почалася війна, ми чуємо, як діячі, наприклад Російської

православної церкви, продовжують мову ненависті і говорять про вбивство українців фактично, фактично благословляючи ці вбивства дітей, жінок, солдат, наших військових, і підтримуючи той геноцид, який відбувається на окупованих територіях, а також на територіях, де проходять бойові дії.

Тому викорінення "руського міра" з нашої держави, я вважаю, це задача номер один зі всіх сторін. Це не стосується тільки релігійних, це стосується економічних, це стосується, як я і сказала, політичних.

Так само, як і в релігії, в економічних відносинах, ви знаєте, що ми заборонили фактично всі російські, будуть конфісковані всі російські активи, так само і в релігійних організаціях ми з вами повинні передивитися і дати собі, скажемо так, чітку відповідь, хто стоїть на стороні "руського міра" і несе цей "руський мір" і ненависть в нашу країну, а хто стоїть на стороні добра, Бога і несе в нашу країну мир, злагоду і спільне порозуміння.

Тому діалог ми будемо, я думаю, що є багато людей, які хочуть ще висловитись, але основна ідея, яку б хотілось почути і продовжити далі, тому що, безумовно, комітетські слухання це є, ми ініціювали, в тому числі наша фракція ініціювала їх, ми б хотіли, щоб це був тільки початок діалогу, щоб далі це продовжувалось і в більш детальних пошуках рішення, наприклад, через Тимчасову слідчу комісію, яка може розглянути всі аспекти діяльності релігійних організацій, і прийти до висновку, що ще потрібно в Україні, яке законодавство, які підзаконні акти, що треба імплементувати для того, щоб поставити бар'єр національної безпеки і щоб ніхто не використовував релігійні організації як інструмент війни і знищення нашої національної безпеки.

Тому хочеться, щоб цей діалог продовжувався, щоб він знаходив конкретні рішення, щоб ми не просто поговорили, випустили пар, а це були конкретні рішення законодавчі, в тому числі діяльність всіх релігійних організацій, зробити її прозорішою, зробити її підзвітнішою і зробити їх діяльність дійсно зрозумілою для всіх наших громадян, щоб їх не вводили в

оману і казали там: ми не Московський патріархат, ми Українська Православна Церква чи будь-які маніпуляції на релігійну тему, а просто всі повинні бути максимально прозорі, максимально структуровані і тоді люди самі виберуть, що вони хочуть. У нас розумні українці, вони прекрасно зорієнтуються, де і з ким вони би хотіли залишатись.

Тому наша пропозиція – включити до рекомендацій комітетських слухань в тому числі створення Тимчасової слідчої комісії, яка би могла більш глибоко аналізувати різні аспекти діяльності релігійних організацій, і подивитись в тому числі на випадки колаборації, які відбувались, наприклад, в Київській області, я можу там сама дати свідчення, якщо потрібно, тому що я там перебувала, знаю багато випадків, коли, на жаль, священники виконували більше роль, скажемо, не допомоги, а навпаки, недопомоги нашим громадянам. Провідники "руського міра", так, мені підказують.

Хотілось, щоб ці всі випадки були обговорені, тому що ви розумієте, якщо ми не будемо публічно підтримувати цей діалог, воно все рівно буде накопичуватися. І люди все рівно це обговорюють, люди все рівно намагаються знайти цьому рішення. Хочеться, щоб це рішення було цивілізоване, дипломатичне і задовольнило абсолютно всіх. І це принесе мир і злагоду. Тому просимо включити також до рекомендацій створення цієї Тимчасової слідчої комісії.

Я як автор санкцій РНБО на Кирила теж прошу все-таки, щоб ця постанова була винесена в зал Верховної Ради і проголосована нарешті, тому що ми чуємо в проповідях Кирила дійсно мову ненависті і не хочеться, щоб такі люди залишались і продовжували, скажемо так, нести цю мову на нашу землю, на нашу територію, спричиняючи подальші дії.

Дякую, колеги.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую, Юліє Леонідівно.

Наступне слово я передаю пану Ігорю Володимировичу Гузю – представнику депутатської групи – Партія "За майбутнє".

Ігорю Володимировичу, будь ласка, якщо ви на зв'язку, вам слово.

ГУЗЬ І.В. Вітання! Доброго дня! Чути мене?

ПОТУРАЄВ М.Р. Так, чудово чути, пане Ігорю. Будь ласка.

ГУЗЬ І.В. Дякую. Колеги, я представник групи "За майбутнє", але буду висловлювати свою точку зору як народний депутат, як громадянин. Дуже коротко і тезово, з вашого дозволу.

Перший пункт. Ну, ви знаєте, тональність дискусії парламентська, правильна: мир, злагода, все повинно бути красиво, гарно. Але якби ми долучили зараз до нашої дискусії хлопців – спеціалістів у цьому питанні зараз з-під Сєверодонецька, Бахмута чи Лимана, я думаю, що тональність була б дещо інша. Це дуже важливо нам всім розуміти, що кожен день фактично гинуть наші люди. І в цьому дискурсі ми маємо як би, ну, розуміти цю історію трохи жорсткіше, як на мене. Або навіть не трохи. Це перше.

Друге. Якщо ми говоримо про права людини, ми говоримо про вступ у Європейський Союз, ми говоримо про те, що право на віросповідання і все інше, приймається однозначно. Але, колеги, в даній ситуації для нас, для українців, це спроба вижити в цій ситуації. І коли ви згадаєте попередні випадки, коли ми давили російську гадину тут, в Україні, а давайте її назвемо, це вимкнення соціальних мереж російських, ви ж пам'ятаєте, який був крик: це ж порушення свободи слова, це порушення прав людини, тому що людина має право зайти в будь-яку соціальну мережу! Ви уявляєте, якби сьогодні працювали "Однокласники", "В Контакте", де мільйони людей були б присутні? Те саме стосувалося проросійських телеканалів. Згадайте,

ця мова, ці крики про права людини, про права ЗМІ і так далі, уявіть, якби ці канали сьогодні б працювали.

Третє. Сьогоднішня дискусія, яка продовжується, це проросійські партії, які існують згідно чинного законодавства. Як же ж? У них є мільйони виборців і так далі. На мою думку, питання існування в Україні релігійної організації, яка має центр управління і має до цього часу центр управління в Москві, це те ж саме. І якщо представники цієї релігійної організації будуть відчувати, що з ними будуть говорити про права людини, це буде один підхід. А якщо вони будуть відчувати, що сотні тисяч українських воїнів повернуться після нашої перемоги і в них, як на мене, ми ж усі спілкуємося і ви теж, однозначне ставлення до вирішення цього питання, я думаю, що прогрес у відлученні від Москви...

Алло! Мене чути?

ПОТУРАЄВ М.Р. Так, пане Ігорю, все добре.

ГУЗЬ І.В. Вибачте, вибачте! ... відлученні від Москви, він буде прогресувати. Тому, власне, мені здається, що наше завдання, звичайно, як українських депутатів, парламентарів, які опираються на всіх громадян України, є різні позиції, однозначно, що це дуже велика релігійна організація з мільйонами прихожан і так далі, але ми повинні зайняти, як на мене, жорсткішу позицію.

Тепер скажу коротко, що я бачу. Перше. Є позиція Епіфанія Блаженнішого з ПЦУ дати можливість зайти ПЦУ в Києво-Печерську Лавру і мати можливість служити в Лаврі, аби парафіяни іншої великої, напевно, найбільшої релігійної організації в Україні теж мали таку можливість. Чи може це зробити держава? Може. Я вважаю, що один з елементів нашої дискусії, власне, вашого комітету, парламенту – надати таку можливість. І це нормально. І я бачу, присутній теж голова Тернопільської обласної ради, мій

колега, Михайло Головка, те саме, я вважаю, треба зробити і в Почаєві. Чому б ні? Ну от вам і діалог, от вам і такі права людини, і можливість парафіян іншої релігійної великої організації мати доступ до православної святині.

Що стосується Святогірської Лаври, ви прекрасно знаєте, що сьогодні українські воїни боронять Лавру. Фактично вона на лінії фронту. Це перше.

Друге. Ви ж знаєте, що вже 400 парафій після великого вторгнення Росії, власне, перейшли до ПЦУ. І це законодавчий процес. І у нас є кампанія "Єднаємося", ми її створили, яка допомагає тим, хто хоче на законних підставах, спокійно в межах чинного законодавства переходити до Православної Церкви України. І власне, там є ряд нюансів, які треба було б спростити. Ну, наприклад, це питання там, що кожна громада, яка хоче перейти, вона повинна надати статут, документи існуючого храму, а попередники, які, там, значить, вели службу, не віддають, і таким чином на місці, там, застоплюється процес.

Мені здається, ми повинні, ми ж за чинне законодавство, за права людини і за право на віросповідання, дати можливість громадянам визначатися в законний спосіб так, як вони це вже роблять, але спростити цю процедуру і прибрати, власне, ті чи інше бюрократичні моменти.

Ну і насамкінець. Як на мене, ми ж люди відверті, тут спілкуємося в такій ситуації, в якій опинилася наша держава, я вчора глянув, хто є членом синоду Російської православної церкви, я побачив...

ПОТУРАЄВ М.Р. Пане Ігорю, мікрофон ваш вимкнувся чомусь. Пане Ігорю, ми вас перестали чути, бо у вас чомусь вимкнувся мікрофон.

ГУЗЬ І.В. Вибачте!

ПОТУРАЄВ М.Р. Ви зупинилися на тому, що ви подивилися, хто є членом синоду РПЦ...

ГУЗЬ І.В. Так, так, я зрозумів. Так от, там я побачив, що пан Онуфрій є членом синоду Російської православної церкви, власне, він не вийшов звідти. А це керівний орган структури, яка, власне, опікується так званим "руським міром", тому що там присутні і настоятелі певних церков з Молдови, з Казахстану, з Білорусі і тому подібне. Так зване відновлення в релігійному контексті колишнього Радянського Союзу або ж Радянської імперії. Мені здається, що якщо Українська Православна Церква хоче дійсно, щоб суспільство і українські воїни почули, власне, її намагання віддалитися від Москви, ну, треба працювати і крок за кроком іти. Ну, зокрема, вважаю, що це було правильно, коли би Онуфрій не був членом синоду Російської православної церкви, і подальші кроки.

І останнє. Ви знаєте, в чому найбільша небезпека, власне, зараз от того, що ми обговорюємо? Це на мою суб'єктивну точку зору, це вже наостанок. І ми сьогодні, бо до мене теж в рамках кампанії "Єднаємося" звертаються сотні представники громад по цілій країні, телефонують, як би, порадитися і так далі. Питання наступне, що зараз якраз цей час, коли можна спокійно, без криків, без шуму, без зброї, на превелике щастя, на сьогоднішній день у нас в тилу здійснити як би оці переходи там, де люди хочуть цього.

Але якщо ми не знайдемо певні інструменти і якщо Українська Православна Церква московського патріархату не відчує оте, що відбувається на фронті, не відчує трагедію Бучі, Маріуполя і так далі, після перемоги можуть бути дуже складні, я би сказав, страшні історії, коли сотні тисяч воїнів будуть повертатися до дому, а їхня позиція чітка, і у нас сотні тисяч одиниць зброї, яка не в одні секунди буде здана і так далі, можуть розпочинатися ті речі, які ми сьогодні маємо зробити такими, які би не були.

А для цього треба, щоб був поступ зі сторони УПЦ МП. І власне, ми спростили можливості тим людям, які хочуть перейти з однієї, власне, релігійної структури в іншу на законних підставах, без цих моментів. Ця

загроза – це не погроза. Ми ж всі відчуваємо, що відбувається, власне, в країні і наскільки люди зрозуміли, що ми повинні відірватися від Москви у всьому. Так? Не тільки там в тому, що вже було: канали, музика, телебачення, соціальні мережі і так далі, але це стосується і зв'язку на релігійному, власне, ґрунті.

Тому дуже дякую за те, що ви ініціювали, власне, таке обговорення, залучили. І я вважаю, що дискусія має бути присутня. В цій дискусії будуть люди більш помірковані, можливо, більш радикальні – і це нормально, тому що ми всі представляємо суспільство і різні його як би частини. Ось. Але дуже хотілося, щоби все-таки ми більш наступально діяли як українські патріоти, як громадяни України, як люди, які хотіли би, аби ми відірвалися від Москви.

І якщо цей поступ будуть бачити всі, в тому числі УПЦ московського патріархату, повірте, ми досягнемо мети. А мета у нас одна: ми хочемо, щоб ми жили в злагоді, щоби все було гаразд і щоби православ'я як хребет нашої країни, релігійний так би мовити, став основою на перспективу націотворення вже з новим баченням, абсолютно без присутності Москви.

Дякую вам.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую, пане Ігорю, за змістовний виступ.

Хочу однак нагадати всім учасникам, які будуть зараз виступати, про регламент, бо вже багато часу ми витратили. Я наразі хочу передати слово пані Ірині Мирославівні Констанкевич – першій заступниці голови нашого комітету і очільниці робочої групи з підготовки цих слухань.

Ірино Мирославівно, будь ласка, вам слово.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Доброго дня, шановні гості, учасники слухань, високоповажні владики, всечасні отці! Усім вам висловлюю свою щирю

вдячність за те, що ви виявили інтерес до комітетських слухань, що ви зголосилися до роботи під час цієї сесії.

Скажу, що ми маємо безпрецедентну кількість учасників. Станом на зараз в чаті присутні понад 133. Письмові виступи і пропозиції взяти участь в обговоренні висловили 30 учасників. Із огляду на таку кількість я відразу хочу наголосити на робочих моментах.

Перше, у нас існує регламент і тому для доповіді ми надаємо 15 хвилин – це максимум, що може виділити комітет для головних доповідей під час слухань. Для виступів максимум – 5 хвилин. Для обговорення, реплік, коментарів коротких – 3 хвилини.

Оскільки час роботи наших слухань – це 3 години, а ми хотіли б якраз в першу чергу послухати компетентних фахових людей, які можуть глибоко проаналізувати ситуацію, яка стосується теми нашого обговорення – національна безпека. І я наголошую, що це ключове – безпекові питання, які пов'язані з діяльністю релігійних організацій, які мають керівні центри у країні-агресорі, тому я свій час віддаю людям, які більш глибоко у проблемі нинішніх слухань.

І ще один важливий момент. Ми з комітетом ухвалили рішення, що якщо ви маєте бажання надати свої друковані версії виступів комітету, ми зможемо їх розмістити у вільному доступі на комітетському сайті. І тоді з вашими виступами зможе ознайомитися значно більша кількість зацікавлених людей, які хотіли б побачити не лише рекомендації наших виступів і висновки, але і ваші думки.

Тому, будь ласка, переходимо до другої частини – це уже безпосередньо доповіді щодо проблематики слухань.

Дякую.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую, Ірино Мирославівно.

В цьому блоці я хотів би першій надати слово голові Державної служби з питань етнополітики та свободи совісті пані Олені Володимирівні Богдан.

Будь ласка, Олено Володимирівно, вам слово.

БОГДАН О.В. Дякую, пане голово. Вітаю всіх, шановні народні депутати, духовенство, експерти, представники виконавчої влади! Дуже важливе обговорення сьогодні. Для того щоб отримати панорамну картину, де ми бачимо різні рішення, важливо наголосити, що спроби інформаційного впливу Російської Федерації на українське суспільство через мережі релігійних організацій навряд чи відступлять швидко. Це відбувалося дуже тривалий час, це буде ще тривати. Тому нам дуже важливо напрацьовувати рішення в довгостроковій перспективі.

Якщо ми подивимося зараз на сферу, то побачимо, що у нас є колосальна проблема прозорості. Ми навіть не можемо на сьогоднішній день використовувати наявні інформаційні ресурси. В країні відбувається діджиталізація, розвиток цифрової сфери, але станом на сьогодні ДЕСС як центральний орган виконавчої влади з питань релігії, який здійснює дії в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, досі не має можливості пошуку по цьому реєстру.

Дуже важливо налагодити механізми пошуку в цьому реєстрі, дуже важливо встановити можливості пошуку в Реєстрі речових прав. Дуже важливо також дозволити моніторинг в реєстрі, держателем якого є Державна служба статистики України, де акумулюється, власне, інформація про юридичні особи. Я маю на увазі Єдиний державний реєстр підприємств і організацій України. Чому це важливо? Коли ми починаємо оцінювати кількість релігійних організацій, коли ми працюємо з певними конфліктними ситуаціями, ми по суті все зараз робимо почасти навпомацки. Навіть кількість релігійних організацій в Україні, що належать до різних релігій,

конфесій і релігійних об'єднань, на сьогоднішній день досі акумулюється вручну. Тобто вона акумулюється в областях, потім передається в ДЕСС. І якщо запитати колег в областях, як ті працюють з цією інформацією, то ми побачимо, що, по суті, це є певні записи, які там передаються з року в рік поміж державними службовцями, хоча сучасні технології, вони дозволяють просто кількома кліками витягувати багато яку інформацію з реєстрів.

Відповідно нам потрібно зробити цей крок вперед – цифровізація, і щоб в нас ця сфера стала доступною для прозорого аналізу. Разом з тим, на нашу думку, важливо в країні також створити Єдиний державний реєстр релігійних організацій. В цей реєстр мають підтягуватися автоматично дані насамперед ЄДРРП, але, можливо, і з інших реєстрів, і в цьому реєстрі мають бути підв'язані послуги з погодження канонічної діяльності іноземних громадян і послуги з розгляду статутів.

Чому це важливо? Ми часто бачимо якусь напружену ситуацію довкола реєстраційних дій. Така система дозволить зразу побачити, якого числа були подані документи, в якій комплектності, що було в цих документах, які були терміни розгляду, який результат розгляду. Тобто це теж підвищило би прозорість сфери і зменшило би напругу, яка виникає в претензії стосовно розгляду статутів.

У нас в проблемі прозорості цієї сфери є ще один важливий компонент – це фінансова прозорість. Якщо ми поспілкуємось з релігійними організаціями, то ми дізнаємось, що на рахунках переважно немає коштів, священники часто не отримують заробітну плату офіційно. Це робить священників дуже уразливими від впливів через добродійників, від впливів вищого духовенства. Відповідно нам важливо знайти збалансоване рішення, яке, з одного боку, звісно ж поважає свободу світогляду та віросповідання, але з іншого боку виявляє таку прозорість нашої сфери, яка все-таки звужить можливості різного тіньового впливу, адже фінансові механізми впливу це одні з ключових механізмів. Ми на сьогоднішній день їх не знаємо.

Сьогодні згадували про великі комплекси, такі як Лавра. Дійсно, в релігійних організаціях є дуже великі комплекси, вони утримуються, на сьогоднішній день органи державної влади переважно навіть не знають, звідки приходять ті кошти, які витрачаються на ці комплекси. Тому якщо ми говоримо про довгострокову перспективу прозорості цієї сфери, нам дуже важливо максимально пропрацювати ці всі аспекти прозорості, всі моніторингові доступні механізми. І ми маємо пам'ятати, що навіть якщо наступить незабаром довгоочікуваний кінець бойових дій, закінчиться кровопролиття, то спроби інформаційного впливу, дипломатичного впливу, фінансових інструментів, вони не зникнуть і нам потрібно зміцнюватися в довгостроковій перспективі.

Поряд з проблемою прозорості є другий комплекс проблем – це проблема трансляції через мережу релігійних організацій ідеологем та наративів держави-агресора, спрямованих на виправдання вторгнення до України, заперечення української ідентичності та суверенітету України.

Ми вже згадували сьогодні про те, що 27 травня відбувся собор Української православної церкви, на якому було прийнято рішення адміністративного відмежування від Російської православної церкви, але ключовим залишається питання, чи буде відмежування від тих ідеологем, які, власне, були розроблені в РПЦ і які РПЦ пробувала транслювати через УПЦ, я маю на увазі всю ту доктрину "русского міра", яка використовується путінським режимом з метою виправдання агресії проти України і, власне, заперечення суверенності України. Ми знаємо, що багато священників, багато вірян УПЦ зовсім не поділяють цю доктрину, а в низці храмів вона не звучить, але все ж таки, чи буде повне відмежування УПЦ від цієї доктрини і що буде з тими матеріалами, які ми на сьогодні бачимо на ресурсах Співки православних журналістів, на медійному ресурсі "Перший козацький", на сторінках соціальних мереж громадської організації "Миряни"? Це є ресурси, які пов'язані з УПЦ. Тому хотілось би звернутись до представників УПЦ, які

тут присутні, і звісно, що поза цих слухань ми теж будемо це проговорювати. Добре, було проголошене адміністративне відмежування, але дуже важливо інформаційне відмежування, релігійні організації України, вони мають бути вільні від інформаційних маніпуляцій Кремля.

На сьогоднішній день, якраз вже в процесі цієї весни та коли вже відбувалось повномасштабне вторгнення, у Верховній Раді... Прошу?

ПОТУРАЄВ М.Р. Все добре, пані Олено, продовжуйте, будь ласка.

БОГДАН О.В. Вже коли розпочалось повномасштабне вторгнення 24 лютого, у Верховній Раді була низка ініціатив законодавчих, щоб обмежити наративи держави-агресора в Україні, це стосується абсолютно всіх сфер життя України. На сьогоднішній момент у нас багато непростояних питань застосування цього законодавства. Було би дуже важливо, щоб разом об'єднали зусилля фахівці в робочій групі щонайменше таких державних відомств: Верховної Ради України, Міністерства культури та інформаційної політики, Ради національної безпеки та оборони, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції, зокрема кіберполіції України, Офісу Генерального прокурора, Міністерства юстиції України, нашої служби для того, щоб ми визначили, чи цих законодавчих змін достатньо для того, щоб ми могли блокувати маніпулятивну свідому ворожу пропаганду, яка іде від Кремля, в сферах України всіх, зокрема в релігійному полі. Тобто ідеться звісно не про обмеження певної релігійної свободи, а про те, що ми маємо протидіяти тим наративам ворога, які використовуються для створення загроз суверенітету України.

Якщо цього законодавства недостатньо, що було прийнято навесні, відповідно розробити доповнення, якщо його достатньо, розробити роз'яснення, які будуть зрозумілими для правозастосування саме в релігійній сфері, тому що, наприклад, ті ресурси, які я нещодавно згадувала, вони

дійсно містять таку інформацію, яка не є прийнятною в умовах таких загроз, в яких ми перебуваємо.

Вже сьогодні лунало про те, щоб у найбільш стислий строк запровадити санкції щодо іноземних громадян, які є релігійними діячами та поширюють дискурси, спрямовані на виправдання вторгнення РФ до України. Будемо сподіватись, що незабаром Верховна Рада зробить таке подання на РНБО, в Міністерстві культури здійснена та сама робота, і проаналізувати можливість запровадження санкцій щодо юридичних осіб, зареєстрованих в державі-агресорі, які поширюють дискурси, спрямовані на виправдання вторгнення Російської Федерації до України.

Ми зараз проговорили про свободу простору від ворожих наративів, проговорили питання прозорості сфери. І далі третій блок – це виклики забезпечення вільного волевиявлення вірян щодо церковної юрисдикції їхньої громади або єпархії. Сьогодні вже звучали деякі пропозиції щодо реєстраційних процедур, ми заохочуємо всіх надсилати ці пропозиції зокрема до нашої служби з поясненнями, а ми вже таку роботу проводили. На жаль, дуже часто ми бачимо, що в процесі спростити ми опинимося в ситуації, коли відбувається такий рух, знаєте, гойдалки: принести одне рішення, потім за деякий час прийде інша група, яка принесе протилежне рішення, і також ми можемо опинитись в ситуації, коли рішення буде легко оскаржити в суді. Тобто тут важливо розуміти, що, на жаль, простих рішень не буде, це мають бути такі механізми, які, з одного боку, прозорі, зрозумілі, реалістичні, з іншого боку - такі реєстраційні дії в підсумку має бути, можливо, захистити в суді, в антирейдерській комісії, в кримінальних провадженнях.

Я зараз зовсім не нагнітаю, не ускладнюю, повірте, ми проходили це все, ми є державним реєстратором і коли ми опиняємось в ситуації змагання за нерухомість, за нерухоме майно релігійних організацій, далі все іде дуже жорстко, далі після реєстраційної дії кримінальне провадження, антирейдерська комісія, суди. І тільки коли папери в порядку, коли

механізми є такими, що містять всі запобіжники, далі цю реєстраційну дію можна захистити, а не перетворити ситуацію на паралізовану або на "гойдалку", коли постійно будуть подаватися і прийматися змагальні пакети документів, тому що не буде підстав для відмови. Тобто я просто зразу акцентую увагу на тому, що це зовсім непросте питання з дуже багатьма нюансами.

Що було би дуже важливо зробити в короткостроковій перспективі, на нашу думку? Було би дуже добре, щоб у регіонах створилися регіональні комісії, які будуть допомагати в разі, якщо є таке звернення вірян, проводити з мінімумом гостроти конфліктів процес обговорення і прийняття рішень.

Якби існували такі регіональні комісії, куди увійде профільний представник ОДА, представник місцевого самоврядування, представник Нацполіції, представник СБУ і вони будуть включатися в ці процеси не тоді, коли вже гострий конфлікт, а від самого початку, тобто будуть супроводжувати процес, ми маємо шанси тоді мати менше гострих конфліктних ситуацій. Ми готові, звісно ж, створити таку комісію на центральному рівні і щоб ця комісія акумулювала інформацію з регіонів, і щоб роль центральної комісії полягала зокрема в тому, щоб працювати з законодавством у тих моментах, де буде ідентифіковано, що певні механізми не працюють.

Я розумію, що зараз ОДА функціонують дуже малою кількістю профільних працівників, і це пов'язана проблема. Нам потрібне або посилення відповідно структурних підрозділів ОДА і посилення їхнього зв'язку з ДЕСС, або власне все ж таки рухатися до того, щоб найближчими роками з'явилися повноцінні територіальні підрозділи ДЕСС в регіонах, тому що, знову ж таки, пам'ятаємо, що це довгострокове питання, ця проблема не зникне завтра. І нам очевидно, що Російська Федерація використовує по суті дві теми, це тема якраз етнополітики і тема релігії. Тому дуже потрібна сильна присутність державна в регіонах і сильна системна робота. Для цього

потрібен достатній штат, для цього потрібна спільна дія з місцевим самоврядуванням і правоохоронними органами.

І наостанок, четверте. Проблема недостатньої публічної інформації щодо реакції державних органів на звинувачення представників духовенства в колаборації або сприянні поширенню ворожої пропаганди держави-агресора. Насправді щиро вдячні і Національній поліції України, і Службі безпеки України за ту спільну дію, яка є. Ми вдячні за безпеку і Великодня, і заходів 27 травня, ризики були великі, їх було багато. І наші правоохоронні відомства забезпечили громадський порядок і безпеку наших громадян.

І ми абсолютно розуміємо, що правоохоронним органам важко працювати в публічному полі, їхня робота переважно закадрова. Але зараз по суті ми маємо ось яку проблему. З одного боку, в інформаційному просторі лунають звинувачення, а далі з боку правоохоронних органів часто ми не бачимо або спростування резонності цих звинувачень, або інформації, що так, у законному порядку там відкрито провадження, законні процедури тривають розгляду. І в результаті ми бачимо, що далі ми переходимо в ситуацію певних уже дезінформаційних (?) потоків, коли певна кількість випадків чомусь позиціонується як численна, хоча от ми здійснюємо моніторинг, ми навіть у соцмережах, без жодних відкритих проваджень численності поки не бачимо. Ми бачимо певну кількість, можливо, 10, можливо, 20, там в залежності від того, якими критеріями послуговуватися. Тому я би дуже просила правоохоронні органи розглянути можливість все ж таки працювати з цим питанням в публічній площині. Ми в письмовому вигляді пропозиції надали, передамо їх також правоохоронним органам. І готові проговорювати це. І ми в робочому порядку власне попередньо це вже з деякими керівниками проговорювали.

Дуже дякую за увагу.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякуємо, пані Олено, за докладну доповідь.

Перед тим, як передати слово наступному виступаючому, хочу попросити наш секретаріат відмітити, що в блоці № 3, там, де у нас будуть виступи представників місцевого самоврядування, треба буде надати слово голові Тернопільської обласної ради пану Головку.

Зараз хотів би надати слово представнику Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини пану Віктору Вікторовичу Іванкевичу.

Будь ласка, Вікторе Вікторовичу, вам слово.

ІВАНКЕВИЧ В.В. Доброго дня, шановні учасники комітетських слухань! У першу чергу хочу привернути увагу, що релігійні питання є досить такими, що потребують виважених підходів. І про те, що вже сьогодні було сказано, я хочу зауважити єдине, що у нас є, ми щойно слухали голову цієї поважної структури, яка відповідає в державі за міжрелігійні стосунки, тому хочу підтримати всі пропозиції голови.

І також хотів би запропонувати, що, зважаючи на ті чисельні звернення, які сьогодні є з обох сторін, стосовно діяльності УПЦ в Україні, конкретних релігійних громад, ми хотіли б запропонувати, щоб надати доручення Державній службі України з етнополітики та свободи совісті щодо розробки методичних рекомендацій для проведення просвітницької роботи, спрямованої на роз'яснення права релігійних громад на заміну канонічного підпорядкування, бо є центральна структура цієї церкви, яка має своє бачення, а є конкретні громади, де відбуваються відповідні конфлікти.

Дякую.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую вам.

Наступне слово буде у заступника начальника департаменту захисту інтересів суспільства і держави Національної поліції України полковника поліції пана Олександра Васильовича Сенчила.

Перед тим, як я передам йому слово, хочу зазначити, що на сьогодні Національна поліція знаходиться в дуже важких обставинах, виконує свій обов'язок по охороні громадського порядку, по захисту законних інтересів громадян. І нарікання, які часто лунають в бік Національної поліції, вони дуже часто, на жаль, абсолютно безпідставні, бо стикається Національна поліція з необхідністю забезпечити права і свободи громадян, забезпечити громадський порядок, з ситуацією, коли, з одного боку, в одних регіонах певні релігійні громади хочуть здійснити перехід з однієї релігійної організації до іншої, і ці намагання законні блокуються. З іншого, Національна поліція стикається з ситуаціями, коли в інших регіонах тиснуть на релігійні громади з тим, щоб вони переходили до інших релігійних організацій, і теж цей тиск відбувається з використанням, скажімо, залучених людей, з активною позицією, безумовно, і цю позицію треба цінувати, а Національна поліція має виступати знову-таки гарантом просто того, щоб усе відбулось за законом. Тому ми дуже дякуємо Національній поліції за те, що її працівники чітко відпрацьовують вимоги закону і захищають законні права та інтереси громадян, з іншого боку, ми хотіли би теж від них почути, що, на їх погляд, зараз відбувається, як вони це оцінюють і що держава на рівні законодавчому, можливо, могла би зробити, щоб уникати таких конфліктних ситуацій, в які часто змушена втручатись Національна поліція України.

Отже, будь ласка, Олександр Васильович Сенчило вам слово.

СЕНЧИЛО О.В. Доброго ранку, шановний головуєчий, шановні присутні. Хочу сказати, що органи Національної поліції активно ведуть боротьбу з колабораційною діяльністю та протидією ворожих груп на території нашої держави. Так, з початку війни було пред'явлено більш ніж 500 підозр у злочинній колабораційній діяльності, тобто умисні дії, спрямовані на допомогу державі-агресору, збройним формуванням, окупаційній адміністрації держави-агресора, вчинені громадянином України,

іноземцем чи особою без громадянства, за винятком громадян держави-агресора, з метою завдання шкоди Україні шляхом реалізації чи підтримки рішень дій держави-агресора, збройних формувань, окупаційної адміністрації держави-агресора, добровільного збору, підготовки передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, їх збройним формуванням, окупаційній адміністрації держави-агресора.

З початку війни, я наголосив, що було пред'явлено більше ніж 500 підозр в цій злочинній колабораційній діяльності, але що стосується релігійних діячів в Україні, з початку війни, з 24 лютого 2022 року, було перевірено понад 210 повідомлень щодо їхньої незаконної діяльності, з яких тільки по п'яти органом Національної поліції відкриті кримінальне провадження і по одному пред'явлено підозру та провадження скеровано до суду.

Наразі розголошувати більш чітку інформацію не маю права, оскільки є таємниця слідства, досудового розслідування. Ситуація постійно знаходиться під контролем, але хочу зазначити, що в останній місяць фіксується зріст інших правопорушень в релігійній сфері, в тому числі злочинів на ґрунті релігійної нетерпимості. Нам відомо, що всі релігійні конфесії засудили війну Російської Федерації проти України, а також ведуть активну гуманітарну та соціальну місію, навіть з деякими конфесіями поліція співпрацювала щодо евакуації наших громадян та організації доставки допомоги по гуманітарних коридорах.

У мене в принципі все. Дякую за увагу.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую вам дуже. І ще раз хочу зазначити, що ми цінуємо те, що робить Національна поліція в цей час і дякуємо вам за вашу роботу, в тому числі в цій царині.

Наступне слово я хотів би надати постійній представниці Президента України в Автономній Республіці Крим пані Тамілі Равілівні Ташевій. Таміло Равілівно, будь ласка, вам слово.

Шановні колеги, у когось включений мікрофон, прошу його виключити.

Таміло Равілівно, будь ласка.

ТАШЕВА Т.Р. Дякую вам дуже.

Слід зазначити, що, виходячи з аналізу ситуації в релігійному житті на новоокупованих територіях, представництво може відзначити ряд тенденцій, які ми бачимо.

Перше, це залучення релігійних діячів та установ тимчасово окупованої території Кримського півострова до заходів з інтеграції мешканців Херсонської та Запорізької областей. А також використання території Автономної Республіки Крим для створення уяви про можливість мирного співіснування різних релігій згідно російського законодавства. При цьому повністю замовчуються репресивні заходи, які чиняться російською владою щодо нелояльних релігійних діячів. Наприклад, в розрізі Херсона це прогнозовано будуть представники Православної Церкви України, Духовне управління мусульман Криму та нетрадиційних християнських течій. Використання форм та методів переслідування спротиву серед релігійних активістів, які до цього були вже випробувані в Криму з 2014 року.

І саме в розрізі вказаних тенденцій слід розглядати події, які відбуваються і в релігійному житті Криму або територій півдня нашої держави після 24 лютого 2022 року. На релігійному і етноконфесійному ґрунті варто відзначити те, що держава-агресор чинить спробу використання кримськотатарського народу чинника для встановлення впливу над тимчасово захопленими районами Херсонщини. Вказаний фактор пов'язаний з тим, що саме у представниках корінного народу окупаційна влада вбачає

одну з загроз для встановлення влади на новозахоплених територіях. Вказані кроки вживаються, виходячи з досвіду Російської Федерації на території АРК і міста Севастополь з 2014 року.

Загарбники активно вживають репресивних заходів щодо представників кримськотатарського народу на Херсонщині. Наприклад, 14 квітня поточного року в селищі міського типу Новоолексіївка Генічеського району Херсонської області військовослужбовцями Російської Федерації проведено обшуки помешкань місцевих жителів. Серед них заступник голови Генічеської районної державної адміністрації і членкиня Меджлісу кримськотатарського народу Гульнара Бекірова та її чоловік, експолітв'язань, Едем Бекіров. У ході цих обшуків окупаційні сили чинили психологічний тиск на батьків вказаних осіб, які перебувають вже у поважному віці, та вказані дії могли призвести насправді до їх смерті.

27 травня загарбниками було проведено чергові обшуки, затримано Мамеда Мусаєва та його дружину Тетяну Базирову. Стан і місцезнаходження зазначених осіб є досі невідомими. Крім того, за наявними даними саме територію тимчасово окупованого Криму окупанти використовують для переховування людей, які були викрадені окупаційними військами на території Херсонської області, у тому числі з числа саме представників кримськотатарського народу. За наявними даними, Артур Меметшаєв викрадений військовослужбовцями Російської Федерації зі свого помешкання в місті Генічеськ Генічеського району в квітні цього року, ймовірно наразі перебуває в СІЗО в Сімферополі.

Окремо слід відзначити, що окупаційною адміністрацією Російської Федерації на тимчасово окупованій території Кримського півострова проводяться псевдозаходи за участі представників підконтрольних ворогу окупаційних інституцій кримськотатарського народу для створення таких собі пропагандистських матеріалів, спрямованих на формування враження буцімто підтримки корінним народом України збройної агресії РФ та

проведення так званої військової операції. З цією метою 30 квітня на території міста Сімферополя в Криму відбувся так званий з'їзд депутатів муніципальних утворень Республіки Крим та членів підконтрольних ворогу національних релігійних та громадських організацій з числа представників кримськотатарського народу.

В ході цього з'їзду було прийнято два псевдозвернення кримських татар Криму до президента РФ та до представників кримськотатарського народу, які проживають в Україні та інших країнах.

Слід відзначити, що ми як держава говоримо про те, що жодного іншого представницького органу кримськотатарського народу окрім Меджлису кримських татар або Всесвітнього конгресу кримськотатарського народу немає і ми як держава Україна, власне, це не визнаємо.

Наведені мною дані у комплексі свідчать про наміри інтервентів сформувати лояльність та залучитися підтримкою кримськотатарського народу материкової частини території України, у тому числі активно використовуючи, власне, релігійну складову.

Також загарбники не полишають спроб взяти під свій контроль релігійне життя Херсонщини та залучити до взаємодії представників місцевого духовенства різних рівнів. При цьому представники УПЦ в місті Херсон, Нова Каховка, Каховка, Генічеськ. Скадовськ, Берислав та с/т Чаплинка не виявляли спротив окупаційним військам, а окремі з них пішли на відкриту співпрацю. Зі слів місцевих мешканців, в місті Берислав релігійна установа УПЦ взагалі використовується російськими спецслужбами для залучення місцевих мешканців до конфіденційного співробітництва, а також наведення на осіб, які притримуються проукраїнських поглядів.

Окупаційна влада вбачає, що саме використовуючи вплив церкви, виходячи знову ж таки з досвіду Кримського півострова, вони матимуть можливість поширити свій вплив і на населення Херсонської та Запорізької

областей. У зв'язку з цим фіксуються випадки створення пропагандистських матеріалів представниками окупаційних адміністрацій у релігійних спорудах Херсонщини. Зокрема, наприклад, колаборант, так званий "голова" російської окупаційної адміністрації Херсонської області Володимир Сальдо записав великодні привітальні відеозвернення у Свято-Духівському кафедральному соборі міста Херсона, при тому, що саме духовенство приходу негативно налаштоване до російської окупації.

Для формування демонстрації єдності між окупаційною так званою адміністрацією та місцевою православною церквою до заходів з відзначення 9 травня у місті Херсоні окупант залучив і представників церкви. Вказані факти були масово розтиражовані у засобах масової інформації, у тому числі кримських, у соціальних мережах і так далі. Вказаний досвід використовується Російською Федерацією з 2014 року і на території Кримського півострова.

Окремо загарбники вдаються до задіяння підконтрольних священників РПЦ з тимчасово окупованого Криму для спроб формування лояльності місцевого населення Херсонщини. За наявними даними, протоієрей Дмитрій Коротков – це керівник відділу Сімферопольської та Кримської єпархій УПЦ МП у взаємодії з представниками російського козацтва бере участь у розповсюдженні так званої гуманітарної допомоги на тимчасово захоплених територіях Російською Федерацією Херсонської і Запорізької областей.

Окремо слід відзначити, що окупаційна адміністрація на території Херсонщини використовує ті самі методи роботи з нелояльним для них населенням і представниками релігійних закладів, які вже були до цього відпрацьовані у Криму. Так, відомі випадки викрадення загарбниками нелояльно налаштованих до російської окупації священнослужителів ПЦУ на тимчасово непідконтрольних територіях Півдня України з метою локалізації їхньої діяльності, під час перебування у полоні до відповідних осіб вороги застосовують методи морально-психологічного впливу та фізичного тиску.

У зв'язку з цим, виходячи з досвіду тимчасово окупованого Кримського півострова, вбачається, що у випадках продовження тимчасової окупації під тиск підпадуть релігійні установи та священнослужителі, які входять до ПЦУ.

Крім того, буде обмежено вплив Духовного управління мусульман Криму, сьогодні я бачила, що присутній Муфтії Айдер Рустемов, сподіваюся, що він скаже зі свого боку теж кілька слів, який почав формуватися, ДУМК почав формуватися на території Херсонської області після 2014 року на протигагу власне мусульманським релігійним установам, які лишилися в Криму та перейшли на бік ворога-окупанта.

У свою чергу, Духовне управління мусульман України наразі на новоокупованих територіях – це те, що ми бачимо із нашої внутрішньої інформації або із публічних комунікацій, зайняло достатньо нейтральну позицію, що ускладнює, власне, прогнозування щодо їх майбутнього та можливого використання в інтересах окупаційної влади на території Херсонської області.

Враховуючи викладене зараз мною, представництво має власні пропозиції щодо можливостей локалізації зазначеної ситуації, попередження поширення негативних наслідків. Ми свої рекомендації вже на 8-и сторінках відправили до комітету, власне, в рамках і цих слухань.

І зі свого боку, з боку представництва Президента хотіла б ще раз подякувати і голові комітету, і всім, хто готував ці комітетські слухання. Напрочуд це дійсно дуже важливо в умовах воєнного часу, в умовах триваючої збройної агресії, війни, яка триває вже 8 років, дійсно, війна у нас почалася не 24 лютого, використовувати в тому числі, знаючи той досвід, як насправді проживали релігійні громади протягом 8 років, яким чином релігійний чинник використовувався окупаційною адміністрацією на території півострова, взяти його до уваги і відповідні висновки зробити.

Тому ще раз вам дуже дякую, дуже дякую всім присутнім і сподіваюсь на сьогоднішню плідну роботу.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую, пані Таміло.

Наступне слово хотів би передати керівнику прокуратури Автономної Республіки Крим та міста Севастополя пану Ігорю Миколайовичу Поночовному. Пане Ігорю, будь ласка, вам слово.

ПОНОЧОВНИЙ І.М. Доброго дня, пане Микито, доброго дня всім присутнім! Дякую за можливість виступити на вказаних слуханнях, оскільки тема, яку ми зараз піднімаємо, є вкрай важливою, тому що, як ми бачимо на прикладі Кримського півострова, з часу окупації релігійна спільнота, російська релігійна спільнота в Криму використовується не за своїм призначенням, а виключно для пропаганди, для підсилення ідей "русского міра" в Криму, а тепер, на жаль, ця така бактерія переходить і на окуповані території Херсонської області, Запорізької області.

Якщо говорити коротко про роботу прокуратури, то весь цей час протягом окупації, часу окупації півострова ми слідкуємо за фактами порушення прав і свобод громадян, за фактами вчинення злочинів саме на ґрунті релігійних поглядів, переслідування цивільного населення півострова за релігійними ознаками. З метою встановлення такої, якщо можна сказати, монополії саме на російську релігію, монополії на Російську православну церкву в Криму постійно, систематично здійснюється придушення Православної Церкви України. Якщо говорити навіть про статистику, то станом на січень 2014 року в Криму діяло 49 релігійних громад Православної Церкви України, зараз діючих залишилось лише 5. І то ці 5 громад зазнають постійних переслідувань, утисків, візитів правоохоронних органів і тому подібне.

Окупаційною владою систематично здійснюється пошкодження і знищення майна, вчиняються цілеспрямовані дії на розпалювання релігійної, національної ворожнечі, обмежуються права і свободи осіб за ознаками релігійних переконань. Ці факти ми документуємо, документуємо в тому числі і як воєнний злочин за статтею 438, а також за рядом інших загальнокримінальних статей, коли мова йде про незаконні обшуки в релігійних установах, про затримання служителів церков і так далі.

Так само зазнають, мабуть, чи не найбільшого переслідування за релігійною ознакою представники кримськотатарського населення, оскільки ми бачимо, що на прикладі релігійної групи "Хізб ут-Тахрір" російська окупаційна влада в Криму на даний час затримала або вже перебувають в місцях позбавлення волі близько 20 осіб, яких зараховують до екстремістів і терористів виключно за їхні релігійні переконання. Останній випадок: це в травні цього року Південний окружний військовий суд в Ростові-на-Дону чотирьох кримських татар, яких окупаційні правоохоронці зарахували до числа вищевказаної організації, засудили і призначили покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 12 до 17 років колонії суворого режиму якраз за звинуваченням в екстремізмі і тероризмі. Ми бачимо, що всі ці кримінальні справи, які здійснюються проти представників цієї релігійної групи, вони йдуть абсолютно шаблонними, тобто кожного разу іде повідомлення якогось залегенованого, засекреченого свідка, потім проводиться обшук, на обшуках стандартно знаходиться абсолютно однакова література, і це є підставою для того, щоб особи отримували такі великі строки ув'язнення виключно за свою релігійну діяльність. Ми бачимо, як проходять ці судові процеси, вони всі також нами документуються, тобто вони йдуть абсолютно однобічними, ніхто не звертає увагу на зміни показань свідків, ніхто не звертає увагу на невідповідність показань, які надають залегеновані свідки з російської сторони, невідповідність фактичним обставинам справи і так далі, але це все не перешкоджає засуджувати саме

представників цієї групи до таких великих термінів. І вирок не переглядаються абсолютно ні в апеляційній інстанції, ні в касаційній інстанції, тобто з самого початку порушення кримінальної справи є зрозумілим, які приблизно будуть вирок і який буде вирок. Тобто про правосуддя говорити взагалі неможливо.

Таких же утисків зазнають, наприклад, представники релігійної організації, такі як "Свідки Іегови", які теж систематично масово затримуються в Криму, їм так само за участь в екстремістській діяльності присуджуються значні вирок зі значними строками позбавлення волі, тобто механізм абсолютно однаковий як відносно кримських татар, так і відносно українців, які сповідують іншу релігію, окрім як релігію Російської православної церкви.

На фоні повномасштабної збройної агресії Російської Федерації в Україні, яка розпочалася з 24 лютого цього року, російська церква, в тому числі в Криму, активно використовується для підтримки збройних сил Російської Федерації, підтримки цього нового етапу війни, яку розв'язала Російська Федерація.

У квітні цього року ми розпочали спільно з Службою безпеки в Автономній Республіці Крим кримінальне провадження щодо незаконних дій Митрополита Сімферопольського та Кримського Української Православної Церкви московського патріархату Лазаря за статтею 438 та статтею 111 – це пропаганда війни і державна зрада. На даний час ми зафіксували те, що представники цієї метрополії співпрацюють з військовослужбовцями та спецслужбами Російської Федерації, залучаються на території півострова до масових заходів проросійського спрямування, пропаганди ідей "русского міра" і активного висвітлення такої діяльності в засобах масової інформації. Також є випадки, коли священнослужителі УПЦ московського патріархату фактично здійснюють капеланську діяльність на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, освячують військову техніку,

особовий склад армії окупанта, благословляють військовослужбовців брати участь у проведенні бойових дій на території України. Водночас сам митрополит з початку повномасштабного вторгнення російської армії під приводом надання гуманітарної допомоги постраждалим від так званої спецоперації Російської Федерації доставляє провіант збройним силам Російської Федерації, боєприпаси і іншу допомогу військовослужбовцям, які беруть участь у бойових діях саме на окупованих територіях Херсонської і Запорізької областей.

Тобто нічого не змінилося з моменту повномасштабного вторгнення в діяльності Російської церкви, навпаки її пропагандистська роль значно збільшилась. І ми ці факти також будемо документувати, будемо надавати їм оцінку, оскільки покликання церкви зовсім в іншому. А Російська православна церква, на жаль, ми можемо констатувати факт про те, що це абсолютно не релігійна організація, це не духовна організація, це просто підрозділ або Міністерства оборони, або спеціальних служб Російської Федерації, який активно використовується для зомбування населення, активно використовується, якщо можна сказати так, для підняття бойового духу російських військових, які прийшли з війною на нашу землю. Тому однозначна юридична оцінка діям представників такого російського духовенства буде надана.

Дякую за увагу. У мене все.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую, пане Ігорю. Дякуємо за надані факти.

До наступного слова запрошую Муфтія Духовного управління мусульман Автономної Республіки Крим шейха Айдера Рустемова.

Шановний шейху Айдере, будь ласка, вам слово.

РУСТЕМОВ А.І. Добрий день! Чутно мене, так?

ПОТУРАЄВ М.Р. Так, все чудово чутно.

РУСТЕМОВ А.І. Мій виступ буде з двох частин. Перша частина вступна, це я буду, постараюся, буду намагатися дуже коротко. І друга частина – це вже частина конкретно по пропозиціях.

Я приєднуюсь до всього, що було сказано до цього, не хочу повторюватися. Якщо з РПЦ все у нас зрозуміло, з приводу ісламського фактору, з використання ісламу і так далі, для більшого усвідомлення хочу підкреслити, що Росія дуже і дуже якісно використовує ісламський фактор для мобілізації на своїх територіях, в Чечні, на Кавказі, в Дагестані в ряди своєї армії мусульман. І наприклад, я тут буду цитувати російською мовою, тому що багато хто з нас, мабуть, цього не знає і не усвідомлює. Наприклад.

"Представители мусульманского духовенства России, в частности: муфтий Чечни Салах Межиев, богослов Эльжуркаев Адам, Умар Хихоев, Хож-Ахмед Ибрагимов – чеченский богослов, доктор шариатских наук, выпускник Аль-Азхара Аслад Хариханов – все эти люди прямо заявили, что против Украины идет джихад и участие в нем мусульман обязательно, а погибшие в войне против Украины будут считаться шахидами.

26 февраля в Грозном муфтий Чечни провел собрание богословов, в Духовном управлении мусульман Чечни, была принята фетва объявляющая войну против Украины священной для мусульман. Более того, на платформе Координационного центра мусульман Северного Кавказа под руководством муфтия Бердиева Исмаила Алиевича по инициативе муфтия Чечни Салаха Межиева принята уже другая фетва - о том, что война против Украины для мусульман священна и является джихадом обязательным для всех мусульман. Более того, Центральное духовное управление мусульман России во главе с муфтием Талгатом Таджуддином и муфтий Томской области РФ Низамутдин Жумаев, имам-хатыб Первой соборной мечети, также

піддержали війну проти України, которую в России называют "специальная военная операция".

І для того, щоб протистояти цьому всьому ми як Духовне управління, як до початку вторгнення на інформаційному фронті робили все, що від нас залежить, записували відеозвернення і тому подібне. Це перше, що я хотів би підкреслити, як Росія використовує цей фактор.

По-друге, що зараз у нас відбувається, як вже нам казала представник Офісу Президента Республіки Крим вельмишановна Таміла Гашева, зараз у нас всі глави релігійних громад піддаються, всі без винятку, на території Херсонської області, де найбільш всього представлені, тортурам. Их всех вызывают, они все проходят через 17-е училище геническое, это пребывание в подвале, наручники, все по классике жанра: мешок на голове, избивание и в конце заставляют подписывать эту бумагу о сотрудничестве с ФСБ. Это без исключения, я подчеркиваю. Тому я за те, як вже було сказано, щоб тональність наша на цих слуханнях була більш в сторону жорстких заходів, активних заходів, потому что наша страна находится в военном положении и мы действительно должны приділити увагу духовній безпеці.

Ще хотів би підкреслити, наша організація, Духовне управління мусульман Автономної Республіки Крим - це не те що якась нова організація, яка створена тут, на материковій частині, в протистоянні "Духовному управлінню мусульман Криму", яке співпрацює з російськими окупантами і так далі. Ні, на сьогодні наша організація це є єдиний духовний легітимний, я би навіть сказав, не орган, а інституція, яка представляє інтереси кримських татар. І насправді ця жорстока, дика війна, вона почалась 8 років тому з окупації Криму. Якщо сьогодні віряни, кримські татари ходять в мечеті, які підпорядковані "Духовному управлінню мусульман Криму" на окупованих територіях, то тільки виходячи з того, що іншого вибору немає. І багато прикладів було, коли священний місяць Рамадан, ми знаємо, там залишилось декілька незалежних релігійних організацій, які сповідують релігію іслам,

але ми бачимо, як і їх навіть відключали від електромереж, від води і так далі. І все це застосування, все це робиться через "ДУМК", який там співпрацює з колаборантами. Це друге, що я хотів підкреслити.

І третє. На жаль, цей "ДУМК", до сих пір він представлений в нашій Раді церков. І я не розумію, чому питання це досі не вирішується, а дійсне Духовне управління мусульман Автономної Республіки Крим, його, так би мовити, участь, яка вже де-факто і де-юре повинна бути в цій Раді церков, воно блокується декількома релігійними організаціями, наскільки це мені відомо. Я не розумію, чому так відбувається, виходячи з всієї тієї картини, яку ми бачимо.

Тепер, інша частина мого виступу, з приводу наших конкретних пропозицій. Я би попросив надати слово представнику нашого юрвідділу.

ПОТУРАЄВ М.Р. Так, будь ласка.

ПРЕДСТАВНИК ЮРВІДДІЛУ ДУХОВНОГО УПРАВЛІННЯ МУСУЛЬМАН АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ. Доброго дня! Чути мене?

ПОТУРАЄВ М.Р. Так, вас чуто. Будь ласка, якщо можна, стисло, бо трохи вибиваємося за регламент.

ПРЕДСТАВНИК ЮРВІДДІЛУ ДУХОВНОГО УПРАВЛІННЯ МУСУЛЬМАН АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ. Дуже поганий інтернет, тому тільки аудіо.

Доброго дня, Микито Руслановичу! Доброго дня всім учасникам зустрічі! Дуже стисло і коротко для економії часу.

Якщо ми говоримо про національну безпеку, пов'язану з діяльністю релігійних організацій, керівні центри яких знаходяться на території

держави-агресора, то, мабуть, по-перше, ми повинні розуміти, що діяльність релігійних організацій має духовну складову, а отже ми протистоїмо ризикам та загрозам саме в духовній сфері суспільства. І протистояння у цьому питанні потрібно розпочинати в першу чергу з забезпечення духовної безпеки України як складової національної. Для цього потрібно відокремлення національної свідомості як елемента духовної безпеки, впровадження духовної безпеки як складової національної, розроблення окремої Стратегії духовної безпеки та основних завдань щодо забезпечення ефективності функціонування духовної складової національної безпеки.

Все це потребує закріплення, по-перше, в Стратегії національної безпеки України шляхом внесення до цього документа відповідних змін та доповнень з боку Президента України.

Також треба внести відповідні зміни до Закону України "Про основи національної безпеки України" щодо розширення понятійно-категорійного апарату такими поняттями, як "духовна безпека", "система забезпечення духовної безпеки" тощо. Потрібна не декларативна, а реальна національна стратегія забезпечення національної духовної безпеки. І ці першочергові дії нададуть можливість для створення стартової бази, обов'язком якої буде визначення загроз національній безпеці в духовній сфері, основних завдань щодо забезпечення ефективності функціонування духовної складової національної безпеки, деталізація переліку загроз та пропозицій відповідних напрямків державної політики з їх подолання, додаткове вивчення можливої ідеї паспортизації загроз національної безпеки та багато інших завдань, які зараз немає сенсу перераховувати, доки не буде прийняте першочергове рішення.

Це питання прямо пов'язано з загрозою українській державності, зомбування мізків фальшивою пропагандою якомога ширшому ареалу людей є одним з основних та першочергових способів агресії путінської деспотії.

Усвідомлюючи велику довіру населення до релігійних організацій, використовуючи саме духовно-релігійні шляхи, втілюючи свою доктрину в розум людини, держава-агресор проникає потім в економічну, політичну, воєнну та інші структури нашої держави.

Ще раз хочемо акцентувати увагу, що принципово важливим при визначенні цієї загрози є її реальне сприйняття, оскільки саме від цього залежить вибір сил, засобів, форм і методів, способів реагування на загрози. Це в першу чергу відноситься до політичних еліт, які зараз знаходяться при владі.

Дякую. У мене все.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую дуже.

Колеги, переходимо до наступного блоку нашого обговорення. І я надаю слово народній депутатці України пані Оксані Савчук, вона авторка якраз одного із законопроектів, який має на меті заборону повну присутності РПЦ або її дочірніх структур в нашій країні. Він викликав певну критику з боку експертів. Тому я думаю, що пані Оксана прокоментує задуми свого законопроекту і поділиться з нами своїми думками.

Будь ласка, пані Оксано, вам слово.

САВЧУК О.В. Вітаю вас. Доброго дня. Колеги, 22 березня мною був зареєстрований законопроект 7204 про заборону Московського патріархату на території України. Насправді, я сьогодні є в парламенті позафракційним депутатом, є представником Всеукраїнського об'єднання "Свобода", не належу до фракцій і груп, однак дуже багато народних депутатів, які, власне, перебувають в різних фракціях, групах після реєстрації мого законопроекту почали все ж таки обговорення цієї теми. І саме в дискусіях, я думаю, що нарешті ми вийдемо на формат того, що ми почнемо речі називати іменами того, що вже в останні роки відбувається в Україні.

Ви знаєте, що 31 рік відновлення Української незалежності ключову роль завжди відіграє церква, і так в нашій країні є: багато вірян, які сповідують різні релігії, дуже часто прислухаються в тому числі до представництва церков і до керівників церков. Православ'я в нас – це домінуюча релігія. І після 2014 року питання, власне, Української православної церкви московського патріархату в нас суттєво загострилося, оскільки були виявлені численні факти співпраці, власне, священників з нашими окупантами.

І сьогодні після активних бойових дій, після 24 лютого, ситуація не може залишатися в такій стадії нереагування. І тому я як законодавець переконана, що сьогодні треба в час війни зробити це в законний спосіб. Є два законопроекти, і моя колега Інна Совсун розкаже про свій, я лише скажу, що мій законопроект є простий і чіткий. Після прийняття законопроекту надається 48 годин, щоб інвентаризувати все майно, і 14 днів для того, щоб парафії прийняли рішення, що вони далі будуть робити. Це стосується, власне, керівництва Української православної церкви московського патріархату.

Також ми повинні розуміти, що все те майно, що сьогодні є на території України, яке належить цим громадам, які є в підпорядкуванні Кирила, тобто який благословив війну, воно повинно, в першу чергу, бути у підпорядкуванні держави Україна. Чому ці акценти сьогодні є? Тому що законопроект спрямований на захист національної безпеки, нашого суверенітету, і в першу чергу для того, щоб виконати Закон про колабораціонізм, який, на щастя, ми прийняли в цьому парламенті. І я сподіваюся, що правоохоронні органи будуть активніше докладати всіх засобів до тих, хто є колаборантом і сьогодні своїми діями підриває національну безпеку.

Фактів колабораціонізму з боку священників УПЦ МП є сотні. Це і останні факти, які були в Гостомелі, коли священник здав свого колегу з

ПЦУ і допомагав перевозити людей з московськими окупантами на території Білорусії. Це вже є факт, що у Святогірській Лаврі були від Стрелкова "воїни", власне, окупанти, які переховувалися. Це є дуже багато тих фактів, коли сьогодні навіть перед Синодом є ряд священників, які прямо заявляють про те, що вони не хочуть відділятися від "русского міра".

По факту сьогодні що ми маємо? Ми як законодавці заборонили діяльність російського бізнесу, де є бенефіціаром громадянин Росії. Тобто ми кажемо, що цього не може бути. Ми кажемо, що не можуть в Україні фізичні, юридичні особи, громадяни Російської Федерації вести бізнес, то чому ми сьогодні не можемо сказати на законодавчому рівні про те, що в нас є церква з підпорядкуванням Москві, а саме, підпорядкуванням Кирилу Гундяєву, патріарху Кирилу, який сьогодні благословив прямим текстом війну Росії проти України, який сьогодні задіяв увесь арсенал, власне, церкви для боротьби проти України, і сьогодні в нас є структура, яка по статуту підпорядковується Росії?

За останній тиждень насправді нас трошечки всіх ввели в оману, тому що по факту жодного документа від'єднання від церкви ми не маємо. Ми маємо навіть те, що митрополит Онуфрій є членом їхнього синоду, це так само, якщо би хтось там з депутатів навіть Верховної Ради був паралельно ще членом в російській Думі. Нам це складно уявити, тому що навіть з такими депутатами так званої "п'ятої колони" ми теж зробили порядок хоча би мінімальний на тому, що ми заборонили проросійські партії, тих, хто дуже хотів їздити туди і домовлятися про щось, і назвали їх тими, хто не може представляти державні інтереси. Тобто в нас залишилась ще одна структура, яка підпорядковується Москві.

Чи є в нас такий довгий час, щоб ми чекали, що щось відбудеться само по собі? На щастя, я хочу тут сьогодні сказати, я дякую тим священникам, які добровільно перейшли у ПЦУ, тому що сьогодні ПЦУ є церква, яка має Томос, вона є, власне, визнаною церквою і вони це вчасно зрозуміли, десь

відклавши свої якісь особисті амбіції, прийняли державницьку позицію і разом з всією паствою вони це робили. Але якщо ми говоримо про саму глобальну структуру, то ми розуміємо, що цього просто так не відбудеться. Якщо ми будемо робити вигляд, що нічого не відбувається, то буде таких сотні випадків, в тому числі як в Конотопі, коли прийдеться закривати на колодку ці церкви примусово, тому що ті люди на Сумщині, які побачили, що таке "руській мір", і на Чернігівщині, в Бучі, в Ірпені, вони насправді більше цього "руського міра" ні в церкві, ні на своїй території бачити ніколи не захочуть, тому що це є, на жаль, смерті в рідинах, це є розбомблені домівки і це є страшна трагедія, яка сьогодні відбувається. І я вважаю, що сьогодні, під час війни, коли зараз ведуться дуже тяжкі бої, і у кожного з вас, хто сьогодні є в цьому Zoom, є дуже багато ваших друзів, рідних і близьких людей, які сьогодні там, ми не маємо права робити вигляд, що у нас немає тих релігійних організацій, які напряду впливають на цю ситуацію.

Завершуючи, я скажу ще дуже важливу річ. Чому сьогодні потрібно в законодавчий спосіб заборонити діяльність Української православної церкви московського патріархату, тому що в будь-якому навіть їхньому зверненні ви не побачите засудження, прямого і різкого засудження війни, ви не побачите, які санкції чекають на священників від них же, які зрадили Україну і стали колаборантами. Навіть у часи Другої світової війни московська церква що казала? Що ті священники, які підуть на співпрацю з німцями, вони будуть позбавлені священничого сану. В нашому випадку немає жодних покарань від того ж правління УПЦ МП для своїх священників, які прямим текстом перейшли на бік колаборанта, які працюють на іншу сторону, які переконують наших людей ставати зрадниками і покривають всі ті злочини.

Тому я переконана, що, на щастя, в цьому парламенті є дуже багато депутатів, які підтримують ідею того, що на законодавчому рівні можна це зробити. Ми прийняли такий же схожий Закон про боротьбу з олігархами. Тобто ми прийняли Закон і про капеланів, і про боротьбу з олігархами, і про

колабораціонізм. Повірте, в цьому парламенті, якщо буде політична воля, ми зможемо прийняти і законопроект про заборону Московського патріархату. Після цього аж нарешті тоді керівництво зрозуміє, що потрібно рухатися швидше і в інший спосіб.

В інакшому випадку ми будемо далі мати сотні випадків того, як священники дозволяють собі більше, як вони зраджують, як вони переходять на бік окупанта і не будемо на це мати зворотної реакції. Тому, власне, заради безпеки, заради релігійної безпеки, заради того, що ця підтримка є в українському суспільстві, я переконана, що треба це зробити.

Підсумовуючи, я дуже прошу все ж таки внести мої пропозиції про те, що я прошу розглянути на комітеті мій законопроект 7204. Це дуже важливо, щоб комітет його окремо розглянув. І також я прошу, щоб, коли у нас буде створена ТСК, щоб був позафракційний депутат, і я особисто зголошуюся працювати в цій ТСК, щоб постійно показувати ті реальні приклади того, що ми сьогодні маємо.

Дякую.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую, пані Оксано. І звичайно, ми будемо запрошувати і вітати всіх депутатів, яким тема небайдужа, увійти у члени тимчасової слідчої комісії. Бо саме в статусі тимчасової слідчої комісії ми хочемо цю ТСК зробити.

Я зараз буду передавати слово пані Інні Совсун – народній депутатці фракції політичної партії "Голос". Перед тим як я запрошу її до слова, хочу запросити: пані Інна одна зі співавторок іншого закону, про що вже казала пані Оксана, який теж має на меті припинити діяльність Московського патріархату в Україні, а також і іншого закону, який вже теж вона зареєструвала, дуже, на наш погляд, цікавого і корисного, який теж треба розглянути у Верховній Раді.

Єдине, що я хотів би, щоб зараз пані Інна, можливо, коротенько прокоментувала, в чому відмінності її закону, ну першого, який подавала фракція "Голос" з іншими колегами, з законом пані Оксани. І як голова комітету я запросив би вас як авторок двох законопроектів до обговорення в комітеті до голосування. Тому що хотілося би не втратити ті цінні ідеї, які є і в законі пані Оксани, і в законі пані Інни, і, можливо, запропонувати нам всім разом створити депутатський законопроект, який би ніс в собі найкращі пропозиції з обох законопроектів.

Це моя така пропозиція. Я переконаний, що члени комітету підтримають. І я пропоную, навіть це не відкладаючи, зробити прямо на цьому тижні. Ми визначимося з днем і запропонуємо такий, щоби всім було зручно.

Отже, слово має народна депутатка пані Інна Совсун.

Будь ласка, пані Інно, вам слово.

СОВСУН І.Р. Пане Микито, дякую за надане слово, за можливість виступити і загалом за проведення цих слухань. Я думаю, що це дуже важливо і дуже на часі, і дуже добре, що ми нарешті піднімаємо це питання. Я розумію, що комітетські слухання – це є такий досить специфічний формат. Ми прослухали декілька доповідей від представників різних державних органів, які, давайте чесно скажемо, носили такий дещо бюрократичний характер і досить сухий характер. І мені видається, що вони не в повній мірі описують рівень екзистенційної загрози, перед якою ми зараз з вами стоїмо.

І тут я дуже хочу погодитися з тим, про що говорив колега народний депутат Ігор Гузь, про те, що якби ми зараз долучили до цієї дискусії дівчат і хлопців, які зараз воюють в Сєвєродонецьку, на яких допомагають наводити зброю представники Російської православної церкви, то тональність дискусії була би дещо іншою. І мені би хотілося, щоб ми пам'ятали про те, що зараз це

не про питання якихось, знаєте, таких адміністративних бюрократичних рішень, це є питання про те, яким чином ми як Верховна Рада, ми як суспільство будемо реагувати на екзистенційну загрозу, яку в тому числі зараз уособлюють собою представники Російської православної церкви.

І це насправді дуже важливо, щоб ми пам'ятали, що ключовим питанням, на яке ми зараз повинні відповідати, це є питання нашої національної безпеки. І, на превеликий жаль, Російська православна церква чи Українська православна церква московського патріархату на сьогодні є інституцією ворожої держави, держави, яка вбиває українців, і зараз ця інституція продовжує функціонувати в Україні. І просто, щоб ми не забували про реалії, про дані, які у нас є, я вдячна тим колегам, які вже їх наводили, але давайте чесно називати речі своїми іменами: зараз священники РПЦ працюють агентами, дуже часто, російської армії. І ми повинні про це пам'ятати.

І це не сьогодні розпочалося. Ще у 2018 році в Святогірській Лаврі представники духовенства відповідно допомагали там переховувати зброю і бойовиків тоді, коли ще починалася війна. В 2020 році в цій самій Лаврі пан Медведчук організував свій форум "Люди миру" за допомогою Російської православної церкви. В Свято-Успенському Миколо-Василівському монастирі Української православної церкви московського патріархату так само постійно проводилися заходи підтримки сепаратистів, закликали, цитата: "...російську землю встати за віру і піти у священний бій проти української держави". Це ті речі, які відбувалися впродовж останніх 8 років і на сході України, і не тільки на сході України.

Тому я хочу вам навести інші приклади. Вже зараз, під час новітньої агресії, в 2022 році тільки за один тиждень в одній Житомирській області – в центральній Україні (до прикладу, в Новоград-Волинському) затримали священника УПЦ МП, який прямо на вулиці стояв і розповідав людям про те, що росіяни прийшли звільняти нас від нацистів. А в селі Кам'янка тієї ж

Житомирської області священник УПЦ МП відмовився читати молитву за українських захисників. Це є ті факти, які є, які не можна заперечувати і на які ми як держава, ми як представники парламенту не можемо не реагувати, тому що на сьогодні діяльність священників РПЦ ставить під загрозу нашу національну безпеку і прямим чином створює загрозу для тих, хто зараз за нас з вами воює.

Зараз дівчата і хлопці на передовій, які за нас ризикують своїм життям, вони є під загрозою, в тому числі через діяльність представників РПЦ. І тому я в чому переконана? Що ми не можемо не реагувати на це. Ми не можемо продовжувати ставити під загрозу життя тих людей, які нас з вами захищають. Саме тому ми повинні реагувати. Ми не можемо дозволяти далі функціонувати інституції російської держави, якою є Російська православна церква, спокійно працювати в Україні. Це неможливо, це неправильно, і саме тому я, як і Оксана, зареєструвала законопроект про те, щоб заборонити діяльність церкви, яка керована з держави-агресора.

Пан Микита попросив вказати головні відмінності між двома законопроектами (між моїм та пані Оксани). Я би відзначила як ключову відмінність – це яка полягає в чому? Що пані Оксана в своєму законопроекті прямо називає Українську православну церкву московського патріархату, натомість ми в нашому законопроекті, поданому з колегами, вказуємо про заборону будь-яких релігійних організацій, керівний центр яких знаходиться в державі-агресорці. Це для того, щоб не було якихось перейменувань, якихось хитрощів інших юридичних, та будь-яка інституція релігійна, яка має центр в Росії, не має права існувати тут, в Україні. Мені видається, що це досить чорно-біла ситуація без якихось таких тональностей різних, півтонів сірого, тому що ситуація досить очевидна і досить чорно-біла. Це є питання нашого з вами виживання.

І тому, власне, в законопроекті ми дуже просто вказуємо про заборону просто будь-яких релігійних організацій, які керовані з Росії, так само, як ми

заборонили б діяльність інших юридичних осіб, які керовані з Росії на сьогодні. І не зрозуміло, чому не можна те саме зробити з Російською православною церквою і з іншими релігійними організаціями, які керовані з Росії. Тому що, повторюю, це є питання на сьогодні національної безпеки.

Окрім того, хочу нагадати всім колегам про те, що на сьогодні абсолютна більшість українців підтримує заборону Російської православної церкви. Остання соціологія, яка була видана десь місяць тому, вказувала на те, що 51 відсоток українців вважає, що треба повністю заборонити діяльність Російської православної церкви, ще 21 відсоток підтримує тезу про те, що щонайменше їх треба позбавити всіх прав і привілеїв, якими володіють представники інших релігійних організацій тут, в Україні.

І власне, з цим пов'язаний мій другий законопроект, про який пан Микита вже згадав, законопроект № 7403, який пропонує прямо, якщо вже немає політичної волі парламенту, про що мені дуже шкода, повністю заборонити діяльність цих установ, то на початках принаймні забрати у них ті пільги, якими володіють інші релігійні організації в Україні, які підтримують українську державність та суверенітет. Тому я би хотіла, щоб профільний комітет, в даному випадку тут ідеться, до речі, про Комітет податкової політики, бо це про податкові зміни в тому числі, якомога швидше розглянув цей законопроект. Але я думаю, що тут рекомендації Комітету гуманітарної політики будуть дуже важливими.

Ще один момент, про який я хотіла би сказати, знову ж таки вже про це згадували, про нещодавню зміну в Українській православній церкві московського патріархату і начебто заяву про відділення від керівництва в Росії. Ми всі тут освічені люди, ми прекрасно розуміємо, що заява в засобах масової інформації не дорівнює юридичному відокремленню і, тим паче, не дорівнює відокремленню інформаційному та інтелектуальному від "руського міра". І наразі те, що ми бачимо, виглядає великою мірою як хитрощі, покликані на те, аби уникнути відповідальності за дії, які були вчинені

представниками Російської православної церкви тут, в Україні, з поширення ідей "русского міра" і підтримки російської армії в боротьбі проти українського народу.

Мені би хотілося, щоб ми чесно називали речі своїми іменами і не робили вигляд, що ця формальна заява про зміну якимось чином міняє сутність цієї релігійної організації, котра продовжує просувати ідею "русского міра". Тому що окрім питання безпеки вкрай важливо зараз говорити в державі про питання справедливості. І питання справедливості, в тому числі, передбачає покарання для тих, хто вчиняв дії, які заперечували державний суверенітет, покарання тих, хто допомагав російській армії тут, в Україні, воювати проти Української держави та українського суспільства.

І наразі в діях, в словах представників Української православної церкви московського патріархату ми не чуємо засудження тих священників, які допомагали просувати "руській мір" тут, в Україні. Тому ні про яке встановлення справедливості в цих умовах взагалі не йдеться. Так? І мені би теж хотілося, щоб ми це чесно визнавали і розуміли, що насправді відбувається. Що це такі хитрощі дуже в стилі російського КГБ, підрозділом якого є, в тому числі, управління в Москві, і вони насправді просто намагаються зараз хитрощами уникнути відповідальності за свої дії.

Тому мені хотілося би і я дуже сподіваюся, що в ТСК, в яке я так само хочу, готова увійти у випадку, якщо воно буде створено, було чесно дано оцінку тому, що відбулося. Щоб Служба безпеки активізувала свою роботу по притягненню відповідальних за державну зраду по факту в Україні з числа представників духовенства російських церков тут, в Україні. Тому що це є питання справедливості: люди, які допомагали російським солдатам вбивати, гвалтувати, обкрадати український народ, повинні понести відповідальність. А інституція, яка це покриває, яка закриває на це очі, не має права існувати в Українській державі, особливо в той час, коли вона воює за свою незалежність і за, в принципі, своє виживання.

Тому мені би хотілося, щоб ми пам'ятали, ще раз на завершення скажу, про те, що зараз ідеться про екзистенційну загрозу для Української держави, для нас з вами. І нас з вами зараз захищають дівчата і хлопці на передовій. І зараз робити вигляд, що ми не хочемо розколювати суспільство і тому ми не будемо чіпати якусь-то церкву в той час, як представники цієї церкви допомагають окупантам воювати проти тих, хто нас захищає – це безвідповідально перед попередніми поколіннями, перед нинішнім поколінням і перед майбутніми поколіннями. Давайте все таки виростемо до рівня тієї загрози, з якою ми з вами зіткнулися, і будемо відповідно реагувати. Дуже сподіваюсь на мудрість парламентарів і на розуміння своєї відповідальності перед українським суспільством.

Дякую за увагу.

(Немає звуку)

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Пане голово? Десь, очевидно, щось...

ПОТУРАЄВ М.Р. Пані Ірино, я прошу вас взяти зараз на себе ведення, бо я паралельно підключений до наради під головуванням Президента України. Я залишаюсь з вами, я слухаю вас. Але буду вимикатися тоді, коли там буде моя частина розмови, доповіді до Президента. Але прошу пані Ірину Констанкевич взяти на себе ведення. Дякую, колеги.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую.

Отже, товариство, ми продовжуємо наші слухання. І зараз ми запрошуємо до слова представників експертного середовища, науковців, громадських діячів.

І я прошу увімкнутися виконавчого директора Інституту релігійної свободи пана Максима Васіна.

ВАСІН М.С. Доброго дня, шановні учасники. Інститут релігійної свободи, він уже понад 20 років в Україні, з 2014 року ведемо дослідження....

ПОТУРАЄВ М.Р. Пане Максиме, вибачте, не дуже добрий зв'язок з вами. Пропозиція така: ви, будь ласка, вимкніть відео і тоді аудіо буде краще. Ми раді вас бачити, але краще нам вас чути. Дякуємо.

ВАСІН М.С. Добре. Інститут релігійної свободи ще з 2014 року досліджує ситуацію на окупованих територіях, зокрема і в Криму, і в Донецькій та Луганській областях, але тепер ми бачимо, що ситуація, вона дещо відрізняється на окупованих територіях, нових окупованих тимчасово, зокрема в Херсонській, Запорізькій областях. І ми бачимо, що якщо, наприклад, на Донбасі була така тенденція стосовно такого ледь не фізичного знищення релігійних організацій, які нелояльні до російської окупаційної влади, то тепер ми бачимо спроби взяти під контроль всі релігійні організації на нових окупованих територіях і шляхом катування, погроз, компроматів і різних засобів російські окупаційні війська, вони стараються змусити релігійні організації України співпрацювати з ними. Зокрема нам відомі факти про те, що ці російські окупанти, вони навіть змушують окремі релігійні громади змінювати своє канонічне підпорядкування на релігійні центри, які діють в Росії, тобто навіть не бути незалежними чи просто проявити лояльність, а змінити свій керівний центр на центр в Росії, тобто для них це важливо і це стосується, ну я веду мову не про православні громади навіть, а йдеться і про мусульманські громади, і про інші, євангельські церкви зокрема.

Тому те, що стосується ситуації в Україні, звісно, ми маємо бути свідомими, що є в Україні міжнародні зобов'язання у сфері свободи віросповідання, і ця сфера, вона відрізняється від сфери бізнесу. І тут не можна так прямолінійно застосовувати ці аналогії шляхом заборони

релігійних організацій, як це буде вочевидь порушенням міжнародних зобов'язань України, але я би радив думати в тому напрямку, яким чином обрізати, можливо, ці контакти з країною-агресором, в тому числі в релігійній сфері. Тут це предмет для обговорення вже у відповідній робочій групі. В нашому Інституті релігійної свободи ми збираємо факти зараз обстрілів релігійних споруд, факти катувань і пережитих полонів українськими релігійними діячами, факти колаборації. І готуємо протягом місяця до публікації нову доповідь, яка буде присвячена саме тому, що переживають українські віруючі і релігійні громади під час війни і які наслідки є російського вторгнення. Тому трошки пізніше ми поділимося нашою такою дослідницькою роботою, її результатами і тією аналітикою, яка у нас буде.

Дякую вам.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Пане Максиме, дякуємо за ваш виступ. І очікуємо на ваші дослідження, на результати аналітичних узагальнень. І сподіваюся, що до рекомендацій наших парламентських слухань інститут теж подасть свої пропозиції.

Запрошую до слова докторку філософських наук, професорку, пані Людмилу Филипович, яка представляє Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України.

Пані Людмילו, будь ласка.

ФИЛИПОВИЧ Л.О. Добрий день! Всіх вітаю.

І хочу нас трошки, знаєте, повернути в таку теоретичну частину, просто-на-просто усвідомити, а що таке, власне, релігійна безпека і чого ми сьогодні обговорюємо ті закони, авторками яких стала прекрасна половина нашого українського співтовариства.

Взагалі, що ми розуміємо під безпекою? Ми розуміємо стан, при якому ніхто і ніщо нікому і нічим не загрожує. Виходячи із такого дуже широкого і зовсім не концептуального визначення, ми пропонуємо розуміти релігійну безпеку як захищеність свого духовного і релігійного простору від агресії, руйнування, втручання, нав'язування, примушування, корекції і таке інше з боку інших, не українських структур і організацій, держав і людей, які спрямовані на розмиття, на знищення українського світу, зменшення його відпорності всім іншим світам.

От виходячи із такого визначення, яке ми даємо в нашому відділенні релігієзнавства Інституту філософії Національної академії наук України, давайте подумаємо, а які ж справи у нас з нашим духовним простором і чи захищений він? На жаль, всі ці роки ми активно говоримо, звертаємо увагу нашого суспільства про необхідність забезпечити нашу безпеку релігійну саме, тому що вона має усвідомлюватися як важлива складова загальної національної безпеки.

А що ми маємо? Тут про це, до речі, вже сказав представник мусульманства. Українське законодавство не отримує спеціального закону чи рекомендацій щодо релігійної безпеки і небезпеки. Вони частково були включені в Закон України 2003 року про Основи національної безпеки України, де серед загроз національним інтересам і національній безпеці називалися можливість виникнення конфліктів в сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізму та прояву екстремізму в діяльності деяких об'єднань.

А що сталося, як то кажуть, із законом 2018 року? Почитайте, жодного разу не згадуються ні релігія, ні релігійні організації, ні церква в контексті національної безпеки. Тому я підтримую пропозицію мусульманської спільноти доповнити цей від 2018 року закон положенням про духовну безпеку, про ризики, які можуть виникати, внести зміни до цього останнього закону.

Нас турбує що? Як сполучити релігійну свободу із певними обмеженнями, які пов'язані із забезпеченням безпекового стану? Не треба цього боятися. Так, у 2019 році Бюро ОБСЄ з демократичних ініціатив і прав людини оприлюднило дуже цікавий документ і ним можна скористатися при доопрацюванні закону безпекового, який так і називається "Свобода релігій (або переконань) і безпека". Там прописані керівні принципи, які не можна порушувати, з тим щоб не порушити свободу і права людини, а крім керівних принципів, міжнародна спільнота розробила й рекомендації. От у мене питання: хто з депутатів або з експертів знає про цей документ, як він імплементований в законодавчу практику Верховної Ради? Я читати всю свою доповідь не буду, я тільки хочу зупинитися на тих пропозиціях, які впливають із моєї доповіді, яка буде надана для розміщення на сторінці комітету.

Перше, що я сказала вже: доповнити цей закон.

Друге, дуже важливо, передбачити державне фінансування наукових досліджень, які проводяться в галузі релігійної безпеки. Ну в нас є багато таких, знаєте, цікавих ресурсів, які ніяк не підтримуються з боку держави. Таке враження, що державі нецікаво захистити Україну і свій духовний безпековий простір. Ну, наприклад, той же самий церкваріум чи групи наукових колективів. Я думаю, що це можна зробити на конкурсній основі, через державний фонд фундаментальних досліджень.

Третє, дуже важливе, це повернути гуманітарні дисципліни до університетів. Філософія скорочена, логіка вилучена, етика взагалі десь "на небесах", релігієзнавство - факультатив у кращому випадку. Скажіть мені, в межах яких предметів і дисциплін має формуватися українськість українських громадян, ідентичність наших людей? А саме це є основною проблемою того, що "руській мір" вліз в наші печінки і наш мозок так глибоко, що тепер всі вважають, що УПЦ - це виключно українська церква.

Якби читався курс релігієзнавства, всі би прекрасно знали природу цієї церкви.

Наступне. Передбачити і видавати літературу обов'язково широкими таким от, знаєте, масованими, я сказала б, тиражами, як у свій час робив митрополит Іларіон Огієнко. Невеликі брошури, але які можуть достукатись до свідомості простої людини: і про релігійний ландшафт України, і про Українську церкву, і про релігійну ідентичність. До речі, ми написали у відділенні цю книгу, немає коштів, щоби видати її.

Наступне. Я виступаю за координацію всіх гілок влади, але обов'язково до цих координаційних рад треба включати експертів, які прекрасно розуміються на внутрішніх, на зовнішніх ризиках, які існують у сфері безпеки.

Я сьогодні почула, що, на жаль, бракує інформації про антиукраїнську колабораційну діяльність деяких релігійних організацій. Я пропоную збирати цю інформацію і направляти і у Всеукраїнську Радку Церков і Релігійних Об'єднань, і керівникам релігійних організацій, тому що виходячи із виступу предстоятеля Української Православної Церкви, він не знає про те, що його священники співпрацюють із злочинними владами, із окупантами. Він навпаки розказав, що от ми стільки тонн направили, стільки ми зробили добрих справ. І для нього буде великим відкриттям, що, виявляється, хтось буде до відповідальності притягнутий - чи той же Лазар, чи інші.

Я думаю, що обов'язково треба зробити такі зустрічі, яка у нас сьогодні, регулярними, для того щоб тримати руку на пульсі. Я пам'ятаю такі зібрання в комітеті, можливо, два чи три за всю свою, як-то кажуть, трудову діяльність, а я вже зовсім немолода людина. Тому ми готові, експерти, приєднуватися до таких зустрічей, де висловлювати свої експертні оцінки для того, щоб дійсно не збурювати ситуацію в Україні, щоб не відкривати додаткові фронти протистояння, а для того, щоб роз'яснювати людям, що, власне, відбувається. Деякі релігійні організації у нас існують, знаєте, як в

шкаралупі, вони замкнуті високими мурами своїх церков і молитовних будинків і абсолютно не реагують на те, що навколо них.

Тому загалом підтримуючи ідею про обмеження, я не знаю, як можна заборонити діяльність, але про обмеження, про санкції стосовно тих релігійних організацій, які виступають очевидно на стороні окупантів, очевидно, продумати механізми. Вони, на жаль, в законах, які представлені і з боку Савчук, і з боку Совсун, не прописані. Ми готові приєднатися для того, щоб такі пропозиції подати в комітет.

Ще раз дякую організаторам за чудовий захід. Будемо співпрацювати.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую, пані Людмилу. Ми щиро сподіваємось на співпрацю, нам завжди бракує такої наукової глибокої основи і от ми з вашого виступу це почули.

Продовжуємо блок експертного обговорення. І я запрошую до слова доктора філософських наук, професора, народного депутата восьмого скликання пана Віктора Єленського.

ЄЛЕНСЬКИЙ В.Є. Дуже дякую, товариство, за запрошення виступити. Не витрачаючи багато часу, я хочу почати з того, що дійсно я згідний і з пані Совсун, і з пані Савчук, що структурам московського патріархату не може бути місця в Україні, але хочу нагадати, що впродовж незначного часу для нас буде нова формальна реальність, коли Українська православна церква московського патріархату вичистить зі свого статуту всі згадки про свою належність до московського патріархату. Це сталося під колосальним тиском, який іде знизу, це сталося через обурення, яке поширилось дуже сильно в Україні, і це сталося також внаслідок цих законів, які по суті своїй правильні, але виконати які дуже важко.

Звичайно, що УПЦ московського патріархату тим самим намагається зняти претензії до себе та сподівається зупинити переходи в Православну

Церкву України. Їхній зв'язок, і це дуже важливо, з московським патріархатом був не лише молитовний і навіть не тільки організаційний, зв'язок був і лишається глибоко ментальним, сутнісним, який фокусувався на спільному розумінні дуже багатьох, передусім навіть геополітичних питань російсько-українських відносин, і цей зв'язок не можна скасувати одним соборним рішенням. Почитайте великодні послання ієрархів УПЦ, почитайте їхнє інтерв'ю вже після 24 лютого, свідчення самих учасників Собору 27 травня, і ви побачите, наскільки відмінно від переважної більшості українців, наскільки відмінно бачать світ і Україну, і її боротьбу владики Української православної церкви московського патріархату.

Я хочу також, по-друге, сказати, що держава Україна кілька разів у часи своєї незалежності поставала перед викликами на релігійному ґрунті. І ці виклики були надзвичайно грізними.

Перший, це багатобічний міжцерковний конфлікт початку 90-х років, коли протистоянням було охоплено понад півтори тисячі населених пунктів. І як казала одна пані: "У нас немає розділення тільки в реанімації, а в спільній палаті вже воно починається".

Другий, коли спецслужби і дипломатія, практично вся державна машина Російської Федерації здійснювала спецоперацію з недопущення визнання автокефалії Православної Церкви України і прагла розпалити в Україні масштабний конфлікт на релігійному ґрунті.

І зараз, коли релігію перетворено на інструмент підризу обороноздатності України.

І кожного разу країні вдавалося впоратися, і вірю, що вона впорається і цього разу. Але для цього потрібна корекція державної політики щодо релігії і церкви, яка, тобто політика, передбачена Законом про свободу совісті і релігійні організації.

Я би порадив відновити підкомітет з питань державно-церковних відносин, який існував практично в усіх скликаннях Верховної Ради, і

потреба в якому явно є. Справа в тому, що ми повинні відмовитися від хибного уявлення про сутність відокремлення церкви від держави. Так, як інколи розуміють це відокремлення в Україні, не розуміють в жодній, я підкреслюю, в жодній з європейських країн.

Самоусунення і невтручання, політика, яка здійснювалася останнім часом, це помилкова політика за умов, коли Росія втручалася, втручається і буде втручатися в релігійне життя України.

Я переконаний, що комітетові наразі слід зосередитися не тільки на законотворчості, а й на парламентському, а можливо й особливо на парламентському контролі щодо діяльності державного органу у справах релігії. Відмова від підтримки українського в релігійному середовищі, призупинення дипломатичних зусиль у визнанні Православної Церкви України, відмова від роботи із Всесвітнім баптистським альянсом, з п'ятдесятницькими, адвентистськими, мормонськими церквами, які мають десятки представників в обох палатах Конгресу Сполучених Штатів Америки, це також помилка.

Так само, як і дуже хибні ставки у роботі з ісламськими центрами, які, тобто ставки, дуже негативно позначилися на підтримці України в ісламському світі. Все це треба терміново змінювати, так само, як і повернутися до послідовної роботи з роз'яснення порушень свободи совісті на окупованих територіях назовні.

Ще раз хочу сказати, що для цього потрібна інституція, так, і такою інституцією у складі вашого комітету міг би стати підкомітет з питань державно-церковних відносин.

Також я пропонував би зобов'язати державний орган у справах релігії упродовж двох, ну нехай трьох тижнів, враховуючи, що зараз воєнний стан, сформулювати цілі і завдання релігійної політики на поточному етапі і взяти під контроль виконання цієї політики.

Ми повинні знати і розуміти, в якому напрямі ми рухаємося, що ми будемо робити сьогодні, що будемо робити завтра і до якої мети у сфері державно-церковних відносин на цьому етапі ми прямуємо.

Дякую за увагу.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую вам, пане Вікторе. Теж будемо просити, щоб ви нам надали у письмовому вигляді ваші пропозиції. Вони ляжуть в основу рекомендацій за результатами наших нинішніх обговорень.

Продовжуємо нашу роботу. І запрошую до слова пана Дмитра Вовка, директора Центру досліджень верховенства права і релігії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доцента, кандидата юридичних наук.

Пане Дмитре, ви з нами?

ВОВК Д.О. Так, я з вами, дякую.

Дякую за можливість виступити. Дуже коротко. Декілька сюжетів, які тут виникають у цій сфері. Я юрист, тому я буду говорити виключно про юридичні питання. Передусім стосовно законопроектів, які пропонують заборонити діяльність Московського патріархату в Україні. Я виходжу з того, що це не просто політична декларація, це все ж таки певна юридична процедура або процедури, тому що йдеться про заборону біля 12 тисяч релігійних організацій. І ці процедури мають відповідати міжнародним стандартам і найкращим практикам, з урахуванням українського контексту, безумовно, і цим контекстом сьогодні є війна. Водночас ці стандарти, вже згадувались Рекомендації ОБСЄ/БДПЛ "Свобода релігії або переконань та безпека" 2019 року, я не сказав би, що вони насправді на користь логіки цих законопроектів, тому що ці стандарти зводяться коротко до наступного. По-перше, ліквідація є формою юридичної відповідальності, тому має застосовуватись на підставі визначення вини конкретних релігійних громад у

вчиненні певних дій, тобто не узагальнюючи це на всі релігійні громади, а стосовно конкретних релігійних громад.

Друге, ця відповідальність, саме ліквідація, як правило, застосовується судом, а не шляхом такої автоматичної законодавчої ліквідації.

І третє, на чому ОБСЄ постійно наголошує, насправді в багатьох документах ідеться про використання цього механізму як останнього засобу. Тобто тоді, коли інші засоби протидії безпеки вичерпані. І ми просто маємо розуміти: рішення парламенту може бути будь-яким, але ми маємо розуміти, що невідповідність цим стандартам, вона буде викликати відповідну критику з боку міжнародних структур. Хоча, знову ж таки, я підкреслюю, що наша ситуація є унікальною в тому сенсі, що навряд чи ці стандарти розроблялися в ситуації... По-перше, вони розроблялися коли... І чи тримали в голові цю ситуацію настільки жорстокої, настільки великої війни? А по-друге, що ішлося, чи враховувався цей феномен такої великої організації, якою сьогодні є Українська православна церква московського патріархату? Тому що, коли ідеться зазвичай про ліквідацію релігійних організацій, все-таки більшість кейсів пов'язано з ліквідацією невеликих релігійних організацій.

Крім того, потрібно розуміти, що якщо парламент ухвалює таке рішення, то у міжнародних структур будуть виникати питання, наприклад, чому Українська православна церква московського патріархату є членом Всеукраїнської Ради Церков і Релігійних Організацій і водночас забороняється рішенням парламенту? Тобто на такі протиріччя нам і потрібно шукати відповідь.

Крім того, я підтримую те, що сказав Максим Васін стосовно неможливості проведення абсолютно прямої паралелі, наприклад, з бізнесом чи політичними партіями. Відповідь на це є дуже простою: стаття 9 Європейської конвенції з прав людини не містить національної безпеки як легітимного критерію обмеження свободи релігії або переконань. Це означає, що як санкція заборона релігійних організацій можлива, але не з посиланням

на релігійну природу таких організацій, а з посиланнями, так би мовити, на світські речі. Наприклад, із залученням до протиправної діяльності, колаборація з окупантами і так далі.

Виходячи з цього, на мій погляд, юридично спочатку мають бути встановлені і доведені факти колаборації, порушення законодавства і так далі, а потім можуть ухвалюватися настільки масштабні рішення, які стосуються заборони діяльності конкретних громад.

Те, що ми почули від представника Національної поліції, від керівника, наскільки я розумію, прокуратури Автономної Республіки Крим, говорить про те, що на сьогодні юридично доведених до логічного завершення процедур насправді не так вже багато. Можливо, якщо буде створена тимчасова слідча комісія парламентом, можливо, ця діяльність отримає додатковий імпульс.

І в зв'язку з цим мені здається правильним фокусуватися, зокрема, не лише на проблемі, тому що суспільство зараз обговорює фактично виключно заборону московського патріархату, але фокусуватися і на інших проблемах, які з цим пов'язані і про які говорила голова Державної служби з етнополітики і свободи совісті, і проводити більш широкую діяльність. Наприклад, може йтися зокрема про навчання відповідне державних службовців, навчання правоохоронців по специфіці релігійної сфери відповідно, тому що у нас майже немає досвіду подібних кримінальних проваджень, майже немає досвіду їх розслідування. І тому відповідно ці люди мають бути навчені тому, яка тут специфіка, як проводити ці розслідування, як встановлювати відповідні вчинки, як розмежовувати те, що є суто релігійними питаннями і питаннями там, скажемо, національної безпеки і так далі.

Далі, наступний сюжет, який тут присутній, дуже коротко я скажу, що, звичайно, надзвичайно важливо моніторити порушення релігійної свободи на окупованих територіях. Причому мені здається, що зараз більшу частину або

майже всю цю роботу роблять недержавні організації, такі як, зокрема, структура, яку очолює Максим Васін, Інститут релігійної свободи. Але було б надзвичайно правильним залучення держави до цього процесу і комунікація від держави цих порушень на міжнародний рівень, тому що сьогодні також цього не вистачає.

Я не відчуваю, наприклад, на рівні ОБСЄ, що є чітке і повне розуміння цього. Держава недостатньо робить в цьому сенсі, починаючи з 2014 року, тому що, наприклад, у нас немає ніякої узагальненої, наприклад, статистики кількості вірян, які залишили Донецьку і Луганську області з окупованої території після 2014 року з релігійних мотивів, хоча таких випадків була надзвичайно велика кількість.

І останній аспект, про який ми сьогодні, здається, не згадували – парламент, на мій погляд, міг би долучитися до питань адвокації санкцій проти керівників Російської православної церкви за заклики стосовно війни. Це складна і надзвичайно рідкісна ситуація. Єдина історична паралель, яка мені спадає на думку, це санкції, здається, з боку Сполучених Штатів Америки, які були застосовані до аятоли Хомейні в Ірані, тобто коли релігійний лідер підпадає під такі міжнародні санкції. Тому мені не здається, що це просте питання. І допомога парламенту, і, можливо, співпраця з державними структурами, можливо, шляхом звернення до Президента, який курує напрямок зовнішньої політики і так далі, могла б посунути питання виведення цих санкцій стосовно керівників Російської православної церкви на міжнародний рівень.

Дякую.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Пане Дмитре, дякуємо вам за таку глибоку доповідь. І разом з тим конструктивно чекаємо ваші пропозиції до наших рекомендацій.

До слова запрошую пана Андрія Смирнова – доктора історичних наук, професора кафедри історії Національного університету "Острозька академія".

СМИРНОВ А.І. Добрий день! Я буду говорити про проблеми православної церкви, бо у мене склалося враження, що не всі народні депутати усвідомлюють, що ми вже тепер живемо в новій історичній реальності і Українська православна церква на чолі з митрополитом Онуфрієм – це вже де-факто автокефальна церква, що відсепарувалася від РПЦ, а той Статут про управління УПЦ, до якого внесли зміни, це внутрішній документ, який не потребує держреєстрації, бо релігійні об'єднання не мають статусу юридичної особи. У Статуті Київської митрополії УПЦ як керівного центру відсутні згадки про РПЦ, тому до нього, власне, і не вносилися зміни. Якщо будуть ухвалені якісь закони про заборону чи обмеження РПЦ, тоді потрібно буде робити ревізію статутів всіх інших релігійних організацій УПЦ.

Тобто на сьогоднішній день ми маємо вже автокефальні церкви. Одна – на чолі з митрополитом Епіфанієм отримала Томос Вселенського патріарха, але ще не визнана усіма церквами. Інша – на чолі з митрополитом Онуфрієм не має Томосу і трактується світовим православ'ям як сукупність єпархій Російської православної церкви в Україні. Як наслідок, відбувається поглиблення розколу українського православ'я і українського суспільства, що становить загрозу національній безпеці. Тим паче, що незабаром можна очікувати перехід єпархій Української православної церкви на тимчасово окупованих територіях безпосередньо під омофор московського патріархату.

Пропозиції. Перше. Ухвалити Закон про обмеження діяльності релігійних організацій, центр яких знаходиться в державі-агресорі, і він, очевидно, вже не призведе до ліквідації УПЦ, тому, думаю, що голоси в парламенті знайдуться.

Друге. Застосувати санкції проти керівництва РПЦ і кримських єпископів. Я дуже вдячний представнику прокуратури, який наголосив на такій колабораційній діяльності єпископів у Криму. Додам лише, що у 2015 році митрополит Лазар підписав угоду про співпрацю з Чорноморським флотом Російської Федерації.

Далі. Дуже важливо сприяти переведенню Корецького жіночого монастиря, який залишається останнім острівцем московського патріархату в Україні, з Російської православної церкви до Української православної церкви.

Наступне. Спростити укладення договорів оренди храмів-пам'яток архітектури для релігійних громад, які змінили канонічну підлеглисть. Сприяти налагодженню діалогу між УПЦ і ПЦУ зокрема на низовому рівні. Я підтримую позицію Держетнополітики – треба створювати робочі групи для розв'язання конфліктних ситуацій в областях і в тому числі пропоную почергові богослужіння, там, де парафії розділились. Передати частину Верхньої Києво-Печерської Лаври в оренду Православній Церкві України для того, щоб не було тієї дискримінації, незрозуміло, чому ПЦУ досі не має права користуватися певними храмами і певними об'єктами Києво-Печерської Лаври.

І останнє – це зовнішньополітичний блок, він дуже серйозний, він стосується душпастирської опіки українців за кордоном, тим більше, що УПЦ вже оголосило, що буде там відкривати свої парафії чи посилати священників. Що це за священники, чи це будуть кадрові офіцери ГРУ, чи це будуть дійсно українські священники, як вони будуть там проводити свою діяльність, кого сповідати і кого причащати - це дуже важливо. Ну і активізувати зовнішньополітичні зусилля щодо визнання ПЦУ іншими церквами.

Дякую за увагу.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Пане Андрію, дякуємо вам за ваш виступ.

І у нас в цьому блоці науково-експертному ще є два виступи і я запрошую до слова пана Олександра Сагана, наукового співробітника Інституту філософії, кандидата філософських наук, даруйте, доктора філософських наук.

Будь ласка.

САГАН О.Н. Шановні учасники слухань, від імені відділення релігієзнавства Інституту філософії, яке я очолюю, вітаю всіх присутніх і дякую за ініціативу обговорити такі актуальні питання державно-церковних відносин. Наша інституція вже понад 30 років займається експертною роботою в сфері державно-церковних відносин і ми сподіваємось, що наше співробітництво із законодавцями продовжиться.

У своєму виступі я хотів би зупинитися на аспекті формування нового законодавства і дотримання вже чинного законодавства, що регулюють питання, з якого ми зібрались. І насамперед я хочу сказати, що я, як і Віктор Єленський, теж вважаю, що московському патріархату не місце в Україні, але, з іншого боку, я розумію, що в нас проживає кілька мільйонів етнічних росіян, і повністю заборонити цю інституцію нам, напевно, не вдасться і все-таки ми будемо жити з тим розумінням, що якась форма існування московського патріархату в Україні все ж буде.

І перш за все я хотів би зупинитися на питаннях нових законопроектів, про які сьогодні вже йшлося від їхніх авторів. Я не проти самої ідеї, але я вважаю, що якщо ми щось робимо, то ми повинні все робити правильно і виважено і тим більше, що на сьогодні така можливість вже є, якщо ми об'єднаємо ці зусилля і зробимо проект спільний з експертами.

Щодо детального аналізу, я в своїй доповіді залишу лінк, де можна буде познайомитися з великим аналізом обох законопроектів, але підсумовуючи хочу сказати, що, на жаль, авторами обох законопроектів не

запропоновано системного, скоординованого з іншими законодавчими актами і конкретного юридичного інструментарію досягнення поставленої в назвах законопроектів мети. Це стосується термінології, яка вживається в документах, наприклад, українське законодавство не оперує поняттями "заборони релігійної організації" чи "національні церковні установи". Це стосується строків виконання, які не узгоджуються з іншими законами, тому що коли зміна юрисдикції пропонується протягом 14 днів, профільний закон відводить на це від місяця до трьох.

Розуміння обсягів роботи і забезпечення виконання цих обсягів. Ідеться про понад 12 тисяч релігійних установ, які можуть потрапити під дію закону. І також методики визначення інституцій, які підпадають під дію закону. Наприклад, у законопроекті 7204 ідеться про юридичну заборону Російської православної церкви та релігійних організацій, які є частиною Російської православної церкви, держорганом у справах релігії, та на території України не зареєстровано релігійних організацій Російської православної церкви.

Окреме питання – це націоналізація майна. Тут ціла низка неузгоджень із чинним законодавством та нереальними строками і обсягами виконання.

І подібні невідповідності можна перераховувати ще довго. І тому треба робити юридично правильно і надавати реальні і обдумані механізми виконання і контролю. Адже запропоновані законопроекти є, швидше, деклараціями про наміри та інструментом морального впливу, аніж реальним механізмом вирішення питань.

Ці законопроекти потребують об'єднання і дуже серйозного доопрацювання, якщо все-таки депутати вирішать їх розглядати і приймати. Адже пропонується механізм заборони стосується лише припинення реєстрації юридичної особи. Чинне законодавство дозволяє діяти релігійним організаціям без державної реєстрації і навіть без повідомлення про це органів влади. Тобто заборона не має наслідком припинення фактичної діяльності об'єднань віруючих. Умовно кажучи, хто і як буде забороняти,

наприклад, похорон віруючого у супроводі клірика забороненої церкви? Приклади і традиції "катакомбників" у нас уже були. Чи варто їх продовжувати?

Що можна зробити уже зараз, не чекаючи прийняття нового закону, прийняття якого в нинішньому парламенті для мене особисто виглядає дуже сумнівним? Перше. Ну, ми повинні відповісти для себе на питання: чи є інший механізм позбавлення громад, які мають свій керівний центр у країні-агресорі, статусу юридичної особи? І друге: чи забезпечує держава надання вірянам об'єктивної інформації про ту релігійну організацію, в якій вони знаходяться? Цікаво, що такий механізм уже є, але він недіючий через бездіяльність державних органів влади. Йдеться про чинний Закон України 2662 "Про зміну назви релігійних інституцій, керівний центр яких розташований у країні-агресорі". Закон, зрозуміло, викликав шалений опір з боку прихильників і УПЦ МП, і політиків, які афілійовані з ними. І сьогодні є подання в Конституційний Суд, а також є постанова Окружного апеляційного суду Києва щодо призупинення дії Закону щодо 266 юридичних осіб. Це переважно єпархії й монастирі. Але закон діє стосовно місцевих громад. У тій його частині щодо місцевих громад ніхто його не скасовував, не блокував, не оскаржував. І строк внесення змін до статутів місцевих громад закінчився 26 жовтня 2019 року. З того часу статuti релігійних громад УПЦ МП, а також старообрядницьких церков, які теж потрапляють під дію цього закону, недійсні. Вони тепер не можуть вчиняти ніяких дій, допоки не приведуть документи у відповідність до закону. Це означає, що повинні бути розірвані діючі угоди про оренду нерухомості, а також документи, які підписувалися, рахунки в банку і так далі, і так далі.

Чи діє це? На жаль, органи влади всіх рівнів фактично ігнорують цю обставину і донині договори оренди майна діють. А я нагадаю, що тільки УПЦ МП орендує біля понад 2 тисячі об'єктів нерухомості. І тому на

сьогодні, може, законодавцям все-таки зайнятися тим, що вже прийнято і що вже діє.

І, до речі, відповідаючи на питання Андрія Смирнова, який сказав, що на сьогодні вже є дві у нас автокефальні церкви. Я не був би таким оптимістом хоча б тому, що документів, які це підтверджують, на сьогодні, документів Собору від 27 травня ще немає, а є тільки, знов же, декларації, які ще можуть бути змінені.

Але той же закон, про який я говорю, він вказує чітко критерії, за якими визначається належність релігійної організації до закордонного релігійного центру. Їх всього три, але вони достатньо чіткі, це, перше, згадка про підпорядкованість іноземному центру статутів української організації. Це можна зробити і, як сказав Андрій Смирнов, це вже зроблено, так, "підчищено". Але згадка про підпорядкованість організації в Україні в статуті іноземного релігійного центру. Як ми знаємо, в статуті Російської православної є цілий розділ десятий, який присвячений саме Українській православної церкві в Україні і це є якби законодавчою підставою для того, щоб закон діяв.

І третє. Це згадка в статуті іноземного центру, що представник української організації входить до складу керівного іноземного центру.

Тобто на сьогодні глава УПЦ МП не заявив і не зробив декларацію, що він виходить, з одного боку, з іншого боку, механізму такого виходу не передбачено, і на сьогодні навіть його фізична відсутність на таких засіданнях не означає, що він не є першим членом синоду московської церкви і не присутній там хоча би за посадою.

Тобто підсумок. На сьогодні є чинний закон, який не лише дозволяє досягнути тієї ж мети, яку ставили перед собою автори обох названих мною законопроектів, про зняття з реєстрації юридичних осіб всіх релігійних організацій, які мають центр у країні-агресорі, і не менш важливо, надання об'єктивної інформації про релігійну організацію. Чому це важливо? Я

уважно дивлюсь відео зборів членів релігійних громад, які приймають рішення змінити юрисдикцію, і що я бачу, що головне питання, яке виникає, чи є ця громада частиною московського патріархату і клірики УПЦ МП активно заперечують, інколи їм навіть це вдається, таким чином людей вводять відверто в оману. Тому, як не дивно це звучить, для реалізації вже чинного законодавства потрібна політична воля діячів влади. Нині державний орган у справах релігії відкрито в порушення законодавства самоусунувся від виконання цього закону, аргументуючи це тим, що закон знаходиться на розгляді в Конституційному Суді, але розгляд в Конституційному Суді не відмінює дію закону. В умовах, коли немає визначених строків, така позиція виглядає відвертим лобізмом позиції УПЦ МП та тих церков, які потрапляють під дію цього закону.

І на сьогодні територіальні громади на місцях уже самостійно вирішують питання щодо призупинення діяльності УПЦ МП, інколи це проходить в дуже жорстких формах. І тому на сьогодні, я вважаю, що законодавчому органу треба навести порядок в тому, наскільки виконується вже чинне законодавство, є відповідні органи, які це контролюють.

Висновок. Названі законопроекти не можуть бути прийняті і вони не матимуть ефекту навіть після прийняття, а тільки ускладнять на сьогодні державно-церковні відносини і їх, як мінімум, потрібно об'єднати і дуже серйозно доопрацювати.

Нам сьогодні потрібно забезпечити вже виконання чинного законодавства, закону України 2662 і таким чином надавати віруючим об'єктивну інформацію щодо своєї релігійної організації.

І третє. На сьогодні, про це вже говорилось кілька разів і говорилось про те, що дуже мало в нас випадків колабораціонізму, ось тільки 20 випадків, так тому, що вони не реєструються, тому що силові структури, на жаль, дуже поблажливо ставляться до випадків поширення ідеології

"русского міра" і колабораціонізму з боку кліриків церков і релігійних організацій.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Пане Олександр, ми будемо просити вас дотримуватися регламенту.

САГАН О.Н. Все, я закінчую. Ми вимагаємо просто оприлюднення цих фактів і не приховування цих фактів.

Дякую.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую вам.

Товариство, буду закликати наступних наших доповідачів і тих, хто беруть участь в обговоренні, дотримуватися регламенту, оскільки 3 години, які планувалися на наші комітетські слухання, уже збігли, і було ухвалене рішення, що ми продовжуємо ще на 30 хвилин.

Але попереду у нас є окремий блок для обговорення, це практика застосування законодавства у сфері свободи совісті. І нам дуже цінні є ці виступи. І власне, я знаю, що повернувся планований наш доповідач у цьому блоці, це пан Дмитро Горєвой, який представляє громадську організацію "Центр релігійної безпеки".

Пане Дмитре, ви тут?

ГОРЄВОЙ Д.О. Так-так, я тут.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Так, даємо вам слово. Вмикайтеся.

ГОРЄВОЙ Д.О. Дякую. Дякую за можливість висловитися. Я перепрошую, мусив відійти, тому що давав пряме включення стосовно релігійних подій, які відбуваються в нашій державі, і от стосовно конкретно

п'ятничного Собору УПЦ МП і цієї ситуації. Я би хотів, я не знаю, може, хтось до мене, поки я був відсутній, з колег говорив, якщо ні, хотів би, щоб моя пропозиція була відображена в пропозиціях комітетських слухань.

Очевидно, що відбулася зміна Статуту про управління УПЦ МП, і моє прохання, така пропозиція до Міністерства культури та інформаційної політики, щоб вони по можливості, може, затребували, а може, просто дочекалися, поки цей Статут буде переданий їм на реєстрацію, провели, знову ж таки, релігієзнавчу експертизу цього Статуту. Оскільки ми всі тут говорили, і попередній доповідач Олександр Назарович казав про необхідність дотримання закону, чинного на даний час закону про зміну назви церков, чиї центри знаходяться в країні-агресорі, так ось, цим законом було затверджено, що профільний орган має здійснити релігієзнавчу експертизу статутів і визначити, чи вони підпадають під дію закону. Після ухвалення цього закону в 2019 році була здійснена така релігієзнавча експертиза, було визначено на 900 сторінок, здається, перелік всіх релігійних організацій, які мають внести зміни. Однак ми розуміємо, що в п'ятницю були проголосовані якісь зміни до Статуту і фактично ця релігієзнавча експертиза попередня, вона вже, напевно, буде неактуальною саме для цього релігійного об'єднання УПЦ МП. Тому я би просив, щоб зафіксували в рамках комітетських слухань рекомендацію, я не знаю, як правильно, чи для ДЕСС, чи для Міністерства культури і інформаційної політики провести нову релігієзнавчу експертизу нового оцього (чи оновленого) Статуту, тому що зараз багато лунає думок, що оцими правками УПЦ МП вийде з-під дії закону, однак моя особиста думка, що вона може і не вийти, оскільки там в законі є все ж таки прописані декілька критеріїв і для встановлення факту належності достатньо відповідати хоча би одному з трьох тих критеріїв. Це щодо виконання цього закону.

І друге. Я би хотів теж сказати, багато вже доповідачів казали сьогодні, я хочу підтримати пропозицію і народного депутата Ростислава Павленка

щодо необхідності запровадження санкцій проти Російської православної церкви, проти патріарха Кіріла, проти митрополита Іларіона й інших церковних діячів, і не тільки проти вищого церковного керівництва, а й проти всіх рядових священників, які підтримують війну проти України, які, там, вдягають ту символіку з літерами "Z", які всіляко надають підтримку військовим Російської Федерації щодо вчинення військових злочинів на території України.

Ми знаємо з засобів масової інформації, що в шостому пакеті санкцій Європейського Союзу готуються персональні санкції проти патріарха Кіріла, але знову ж таки українській владі, мені здається, не треба чекати на санкції з боку ЄС, а самій продемонструвати і, скажімо так, введення цих санкцій, і закликати до цього наших міжнародних партнерів. Там знову ж таки я би казав, щоб ми не обмежувалися на персональних санкціях, а застосували, що називається, секторальні санкції до Російської православної церкви. Зараз не час детально про це говорити, це може бути предметом окремої наради чи окремих слухань, які обмеження можна ввести. Але я вважаю, що Українська держава має показати приклад нашим міжнародним партнерам у введеннях санкцій проти тієї релігійної організації, яка всіляко підтримує війну проти нашої держави.

Дякую. У мене все.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую вам. І я хочу сказати, що ми продовжуємо далі консультування щодо цих питань, які актуалізовані на наших комітетських слуханнях. Ми вважаємо, що консультування, обговорення і діалог є тією формою роботи, яка уможливить результати не лише нинішніх комітетських і парламентських слухань, але і законодавчі ініціативи, і ефект в роботі.

Ми переходимо до третього блоку наших комітетських слухань. І це вже питання "Практика застосування законодавства у сфері свободи совісті".

І перед тим, як я надам слово представникам регіонів, у нас зголосилися до виступів представники різних областей, я запрошую до слова пані Вікторію Гриб – народну депутатку, позафракційну, яка хоче висловитися в обговоренні.

Пані Вікторіє, будь ласка, вмикайтеся.

ГРИБ В.О. Пані Ірино, дуже вам дякую за те, що надали слово. Колеги, я б хотіла наголосити на тому, що, знаєте, духовна складова – це дійсно така матерія, яка повинна мати обережне ставлення. І все, що я сьогодні почула, можливо, воно має право на життя, але, знаєте, як представник Сходу, як депутат-мажоритарник зі Сходу хочу вам сказати, що на сьогодні нам потрібно берегти оту єдність, яку ми маємо в Україні після 24 лютого 2022 року: більше 90% засуджують агресію Російської Федерації і підтримують керівництво нашої держави.

Тому я вважаю, що кожна заборона буде приводити тільки до того, що ми будемо мати більше прибічників церкви, яка буде заборонена. Тому я також наголошую, що я б хотіла бути членом ТСК, якщо таке буде створено. І хочу вам сказати, що з самого початку війни, з першого дня керівництво Української Православної Церкви засудило збройний конфлікт, ту агресію, яку ми маємо сьогодні з боку Російської Федерації. З першого дня митрополит Онуфрій назвав це каїнів гріх – і це дуже сильно. Тому, знаєте, можемо дуже багато забороняти, саме головне - ніколи не переходити червону лінію.

Дуже всім дякую. І прошу все ж таки сподіватися на Господа Бога в першу чергу. Слава Господу Богу.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую, пані Вікторіє, вам.

Отже, запрошую до слова представника Сумської області пана Кальченка Ігоря Володимировича, який зголосився з інформацією про стан у Сумській області. Будь ласка, пане Ігорю.

КАЛЬЧЕНКО І.В. Добрий день!

Сьогоднішнє зібрання, на нашу думку, є дуже актуальним і своєчасним. Після агресії Російської Федерації в Україні в цілому і зокрема в Сумській області є величезний запит вірян на те, щоб відвідувати храми саме Православної Церкви України замість Української Православної Церкви московського патріархату. А також дуже велика кількість священників УПЦ при спілкуванні висловлюють таку ж саму думку.

В Сумській області найрозвиненішою залишається мережа Української Православної Церкви московського патріархату, це у нас 334 громади діє. Тоді як ПЦУ нараховує 94...

Що заважає? Звичайно, ситуація змінилася після 24 лютого. І ті процедури, і ті норми законодавчі після цих всіх подій, які ще тривають, мають, на нашу думку, бути відкориговані або змінені. Тому що досить часто релігійні громади лякають юридичні труднощі здійснення процедури зміни релігійної підлеглості.

Ми постійно консультуємо і релігійні громади, і органи місцевого самоврядування щодо норм закону. Декілька громад вже звертаються до Сумської обласної державної військової адміністрації із консультації щодо переходу. Але все ж таки юридичні процедури їх... Ну, це на землі, розумієте, люди, як правило, це громади невеличкі сільські і юридичні складнощі їх дуже лякають. І це призводить до того, що у нас з 2018 року повністю юридично оформлений перехід здійснила лише одна релігійні громада – Спасо-Преображенська релігійна громада міста Охтирка.

В чому ж саме більше лякає наших людей-вірян? Це така ситуація, коли більшість віруючих, наприклад, релігійної громади бажає перейти до

ПЦУ, проводять відповідні збори громади, а священник, настоятель храму, який за документами є керівником релігійної громади, залишається з повним пакетом оригіналів документів УПЦ в єдності з московським патріархатом, його прізвище є в реєстрах і в тому числі будівлі, храму. І такі ситуації тягнуть за собою труднощі під час реєстрації змін до статутів і під час реєстрації, звичайно, як в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

Звичайно, вирішення цих питань можливе в судовому порядку, але це може розтягнутись на роки, додайте до того, що громади, особливо сільські, не бажають втягуватися в цю довгу судову тяганину, не мають відповідних юридичних кадрів і таке інше. Такі приклади в нас є, наприклад, у нас в 2019 році Андріяшівська громада, це Роменський район, провела збори, провела все чітко по закону, але настоятель храму, керівник релігійної громади забрав оригінали документів, поїхав - і тупик.

Тому ми вважаємо, що зараз є необхідність в нинішніх умовах законодавчо врегулювати цю ситуацію і дещо, можливо, навіть спростити ці адміністративні процедури щодо переходу.

Дякую.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякуємо вам за виступ.

Продовжуємо нашу планову роботу. Запрошую до слова Його Високопреосвященство Митрополита Чернігівської і Ніжинської Православної Церкви України Євстратія, заступника голови Управління зовнішніх церковних зв'язків Православної Церкви України. Ви з нами?

ЄВСТРАТІЙ. Так, я є на зв'язку.

Дуже дякую комітету за організацію і проведення цих важливих слухань. Теж враховуючи, що часу обмаль, то спочатку коротко декілька констатацій і потім пропозиції і рекомендації.

Перше. Як ми бачимо, що попри величезну критику, яка лунала з боку церкви московського патріархату в Україні, від часу прийняття закону 2662, тобто від грудня 2018 року, попри оскарження цього закону і в Конституційному Суді, і в ОАСК, що заблокувало його реалізацію, насправді сам цей закон, як ми бачимо, працює і діє, бо навіть ті зміни, які були внесені, ну ми побачимо до кінця які, але як вони коментуються публічно до статуту церкви московського патріархату з усуненням з нього згадок про зв'язок з Російською православною церквою, я більш ніж переконаний, що однією з причин є, власне, ті норми, які прописані в законі 2662. Якби цих норм в законі не було б прописано, я не знаю, чи саме так було би вчинено зі Статутом Української Православної Церкви на Соборі, який відбувся в цьому релігійному об'єднанні в п'ятницю.

Отже, шлях, коли держава певним чином спонукає релігійні об'єднання до якоїсь дії, як ми бачимо, він є ефективним.

Абсолютно погоджуюся з тим, що потрібно ті пропозиції, які вже внесені щодо змін в законодавстві, узагальнити, вивчити, наскільки вони є ефективними і можливими з точки зору реалізації, і, можливо, дійсно подати з боку депутатів і комітету якийсь єдиний законопроект, який би мав на меті, я вже неодноразово про це говорив ще з березня, забезпечити релігійний простір України від інструменталізації використання з боку Російської Федерації у гібридній війні. Тому що Україна захищає свій фізичний простір, захищає свою територію завдяки Збройним Силам, Україна захищає свій інформаційний простір, економічний простір, от нещодавно Верховна Рада захистила політичний простір, наклавши обмеження на проросійські політичні партії тощо.

Релігійний простір також потребує законодавчого захисту. Якщо справді не має церква московського патріархату в Україні інституційного зв'язку з Російською православною церквою, то відповідно і ніяких проблем для неї виникнути не повинно. І тут пані народний депутат, яка говорила про

заборону і що це буде якось негативно впливати, ну, якщо це не московський патріархат в Україні, якщо це не церква, яка підпорядкована релігійному центру в Російській Федерації, то відповідно ніякого впливу таке законодавство на неї не буде мати і ніяких обмежень вона не буде на собі зазнавати. Якщо ж вона є частиною московського патріархату, якщо вона має своє підпорядкування центру в Російській Федерації, то, відповідно, чи є це безпечним з точки зору національної безпеки України, особливо в цей час?

Абсолютно погоджуюсь з тими оцінками, що, на жаль, поки що не прозвучало достатньо вираженої думки щодо ролі релігійних організацій в поширенні ідеології "русского мира", яка відбувалася істотним чином останні понад 15 років, наскільки ця ідеологія "русского мира" відіграла свою роль в забезпеченні підґрунтя для спочатку в 2014 році прихованої війни Росії проти України, в цьому році відкритої війни Росії проти України, бо те, з чим ми зараз маємо справу, це є наслідки. А причини є значно глибші.

Абсолютно погоджуюся з необхідністю накладання санкцій на Володимира Михайловича Гундяєва, він же московський патріарх Кіріл, тому що він є не стільки релігійним діячем, скільки офіційним чиновником уряду Російської Федерації в релігійних справах, він є одним з топ-пропагандистів Кремля і також є одним з багатих людей, тобто він підпадає відразу під три категорії – і чиновника, і пропагандиста, і олігарха, на яких вже накладено дуже багато санкцій і українських, і міжнародних. І це мало би також справити вплив на дистанціювання від впливів Російської Федерації через цю релігійну організацію.

Хотів би з нашого боку засвідчити знову і знову те, що було сказано в рішеннях Архієрейського Собору Православної Церкви України, про відкритість до діалогу з нашими православними братами, митрополит Епіфаній вчора в своїй проповіді це підтвердив. Ми бажаємо цей діалог вести, щоби він був, так би мовити, "з чистого аркушу паперу" без якихось попередніх ультиматумів чи обов'язкових передумов для якоїсь зі сторін.

Нам потрібно спілкуватися. Можливо, якщо сторона Української Православної Церкви бажатиме залучити когось із представників Української держави в якості модераторів чи присутніх спостерігачів, це також може бути актуальним.

Готові зі свого боку долучитися до роботи комітетської над доопрацюванням законодавчих ініціатив у дусі того, про що сказав голова комітету Микита Русланович Потураєв, щоби вийти на оптимальний законопроект, який би захистив український релігійний простір від інструменталізації і ворожого втручання з боку Російської Федерації.

І абсолютно підтримую ідею створення тимчасової слідчої комісії, бо навіть з того, що ми почули від представника Національної поліції, мені здається дуже невірогідно, я тут підтримую Олександра Назаровича Сагана, дуже невірогідно звучать цифри в один випадок, який вже дійшов до якогось, здається, судового розслідування чи щось, і там, здається, 20 випадків, які зафіксовані. З того, що можна навіть в засобах масової інформації прочитати і побачити, це є значно більше. У мене є певне пояснення, чому так відбувається. І я думаю, що в рамках тимчасової слідчої комісії можна було би розкрити багато тих фактів, які є, для того щоби побачити відповідну картину і мати краще обґрунтування для застосування тих норм, які пропонуються.

І останнє. Безперечно, ця ситуація стосується не тільки чи виключно православного середовища. Ми чули, і я тут поділяю абсолютно і побоювання з боку наших мусульманських братів, мусульманської громади. Я знаю, що те саме стосується певною мірою і протестантського середовища, і іудейського середовища. Росія використовує свій вплив і намагається інструменталізувати все релігійне середовище. І ми бачимо це як на прикладі самої Російської Федерації, так і на прикладі їхніх намагань в Україні загалом...

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Мусимо вас трохи...

ЄВСТРАТІЙ. ...і на тимчасово окупованих територіях зокрема.

Дякую за увагу. Я завершив.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую. Дякую вам.

Буду просити наступних наших доповідачів, щоб усе-таки дотримувалися регламенту, час збігає.

Запрошую до слова Володимира В'ятровича – народного депутата України, члена Комітету з гуманітарної та інформаційної політики.

Пане Володимире.

В'ЯТРОВИЧ В.М. Доброго дня всім! Дякую за слово.

Спочатку відреагую на почуте від колеги пані Гриб про те, що нібито заборона розколює українське суспільство, робить нас слабшими – абсолютно з цим не згоден, тому що заборони – це дієвий інструмент для захисту від російської агресії. Ми забороняємо бізнес з Росією, це називається санкціями. Ми заборонили російські масмедіа, ми заборонили російські соціальні мережі – все це робить нас сильнішими. Врешті-решт Збройні Сили України зараз забороняють діяльність збройних сил Російської Федерації на українській території. Тому говорити про те, що нібито заборона російської церкви на території України зробить нас слабшими і приведе до якогось розколу є абсолютно некоректним. Єдине, що може зробити заборона російської церкви в Україні – це відколоти Україну від Росії, і це, мені здається, і має стати нашою головною метою.

Але головне, що хотів сказати. У мене запитання до пані Ірини: чи є у нас тут зараз на наших слуханнях представник Служби безпеки України?

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Ми зверталися листом від комітету з запрошенням бути учасниками наших парламентських слухань. Ми просили надати інформацію і щодо подій війни, і порушених справ. На жаль, станом на сьогодні ми не отримали офіційної відповіді. Але ми маємо неофіційне запевнення у тому, що вони в подальшому долучаться до роботи.

В'ЯТРОВИЧ В.М. Дякую, пані Ірино.

ПОТУРАЄВ М.Р. Хвилиночку, Володимире, я відповім, бо я повернувся з наради з Президентом.

Я зустрічався з офіцерами, які керують цим напрямком. Нам надана інформація, зараз вона до нас надійде. Вона все одно не могла бути оголошена зараз, під час цих слухань, бо вона має гриф "ДСК". Вони готові цю інформацію, ну, в сенсі ми її отримаємо, я доведу її до членів комітету і робочої групи, ми обговоримо це в закритому режимі, як і вимагається до такої інформації, і далі вони готові співпрацювати з ТСК щойно вона буде створена.

В'ЯТРОВИЧ В.М. Дякую.

Але, шановні учасники слухань, хотів би звернути увагу, бо, на мою думу, відсутність тут зараз представника Служби безпеки ... *(не чути)* з боку цієї організації, як надзвичайно важливого інструменту державної політики до цього питання.

Нагадаю, що тема наших слухань звучить: "Про загрози національній безпеці України, пов'язані з діяльністю релігійних організацій, що мають керівні центри на території держави-агресора". Ми почули багато з точки зору релігійної, дещо з точки зору суспільно-політичної про діяльність таких організацій, але, от власне, ключове, що стосується загрози національній безпеці, ми не почули. І на жаль, неучасть тут представників Служби безпеки

України свідчить про те, що недостатньо уваги приділяється цій надзвичайно важливій темі.

Я прекрасно розумію, що якась частина інформації можливо справді може бути під грифами "секретно", "ДСК" і так далі, якщо мова йде про якийсь фактаж. Але переконаний, що представникам Служби безпеки України було б що сказати нам, оцінюючи якісь загальні тенденції в розвитку релігійної ситуації в Україні і зокрема участі, можливої чи неможливої участі Російської православної церкви в цій війні і форм цієї участі. Це абсолютно те, що ми могли і мали б, мені здається, почути. Мені здається, що ми мали б почути з їхнього боку якусь оцінку навіть тих законодавчих ініціатив, які зараз запропоновані колегами-депутатами, наскільки ті законодавчі ініціативи позитивно чи негативно, можливо, раптом вплинуть на суспільно-політичну ситуацію в Україні. На жаль, цього не сталося.

Мені здається, що так само було б важливо, щоб представники Служби безпеки України почули дуже цікаві фахові виступи на цих комітетських слуханнях, які, очевидно, допомогли б їм самим набагато ретельніше розібратися в суспільно-політичній ситуації і релігійній ситуації в Україні, які між собою дуже тісно переплетені. Тому дозволю висловити собі великий жаль з приводу того, що Служба безпеки України недостатньо уваги приділяє такій важливій темі. І дуже сподіваюся, що за результатами цих наших комітетських слухань ми таки *(не чути)* тимчасову слідчу комісію і на цій тимчасовій слідчій комісії будемо отримувати вже дуже конкретну інформацію, яка даватиме нам можливість робити якісь висновки, тому що навіть те, що ми почули сьогодні від представника Національної поліції, ну, скажімо так, було дуже стислою інформацією, яка справді викликає дуже багато запитань щодо її повноти.

Дякую.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую, пане Володимире.

ПОТУРАЄВ М.Р. Ще раз підкреслюю, що представники Служби безпеки України надзвичайно серйозно поставились до наших слухань. Інформація буде нам надана, і вони готують до зустрічі, але, підкреслюю, з народними депутатами, членами комітету і членами робочої групи з підготовки слухань.

В'ЯТРОВИЧ В.М. Пане голово, я переконаний...

ПОТУРАЄВ М.Р. Ми можемо цю зустріч ініціювати і в найближчий час провести. А ТСК – це додаткове, з ТСК вони абсолютно готові співпрацювати, абсолютно.

В'ЯТРОВИЧ В.М. Пане голово, я переконаний, що представникам Служби безпеки України було б дуже корисно послухати експертів, які сьогодні брали участь в цих слуханнях, дуже корисно.

ПОТУРАЄВ М.Р. Ми їм надамо доступ до стенограми.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую. Дозвольте, пане голово, оголосити наступного нашого доповідача?

ПОТУРАЄВ М.Р. Так, будь ласка, будь ласка, пані Ірино.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Зголосився до роботи у слуханнях Глава Української Християнської Євангельської Церкви Леонід Миколайович Падун.

Леоніде Миколайовичу, вам слово. Будь ласка, вмикайтеся.

ПАДУН Л.М. Доброго дня! Дякую за запрошення, за цю зустріч. Я думаю, це дуже важливе питання. Я знаю, що у мене не дуже багато часу, тому я буду дуже коротким.

Я сам з Донецька. І всі ці процеси, я слідкував за ними, ще знаходячись там. І, може, я перший, хто прийняв на себе удар російської окупації ще в 2012 році, коли був звершений такий рейдерський захват, тому що наша церква була таким українським форпостом в Донецьку, і найбільшим, і найсильнішим, і було б, про що розказати. Але я хотів би тільки, може, відповісти на питання, яке пані Людмила Филипович написала, і як відреагувала Всеукраїнська Рада Церков на реакцію російських баптистів, п'ятидесятників, мусульман та інших на агресію Росії щодо України. Так як я був ініціатором цього звернення, я опублікував це на чаті "Всеукраїнська Рада Церков", і більшість, я так бачив, погодились зі мною, що це треба зробити. І тільки, може, технічні питання є причиною, що воно досі не написано. Але ж я думаю, що в найближчі дати воно буде зроблено і ми подамо це звернення, щоб усі побачили, що думає Всеукраїнська Рада Церков.

І якщо є у мене хвилинка, я хотів би сказати ще одну річ, яку я спостерігав усі ці роки, тому що моє служіння, воно почалося ще в радянські часи, і я дуже багато бачив таких переодягань, як в тому старому кіно, знаєте, білі прийшли, а потім червоні прийшли, давайте міняти шапку, я дуже багато цього бачив і весь час щось таке траплялось. Більш за все, я хотів би сказати, що немало керівників релігійних організацій, вони співпрацювали з КДБ, а потім з ФСБ, я думаю, що служби, тут згадували їх, то дуже добре було б, щоб вони трохи цікавились цими речами, тому що, знаєте, коли був Янукович при владі, я бачив, як деякі керівники дуже так тісно обіймалися з ним, як старі друзі.

Тому ці питання, вони є, вони потребують доопрацювання і моє побажання всім нам плідної праці, успіхів, а головне - перемоги Української армії і я вірю, що Україна переможе. Ми молимося за це.

Дякую.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую, пане Леоніде, дякую вам за ваше повідомлення.

І у нас на слуханнях присутні також депутати обласного рівня, зокрема голова Рівненської обласної ради Кондрачук Сергій Юрійович.

Пане Сергію, вам слово, будь ласка, слухаємо Рівненщину.

КОНДРАЧУК С.Ю. Дякую вам.

Шановні народні депутати, шановні учасники комітетських слухань, я вже десь відхилився від свого запланованого виступу, а буду більше з мотивів, з того, що сказали інші доповідачі.

Минулої п'ятниці, 27 травня, до мене як до голови Рівненської обласної ради надійшли підписи 1/3 депутатського складу ради з вимогою зібрати позачергову сесію, на якій прийняти рішення щодо ліквідації, заборони Української Православної Церкви, центр управління якої знаходиться в столиці держави-окупанта, на Рівненщині. Це рішення підписали представники фракцій, котрі разом становлять більшість від складу ради, але я майже переконаний, що його на сесії, котру я звісно зберу за зверненням колег, підтримають всі депутати.

Чим зумовлений такий проект рішення? Насамперед тим, що ми доволі довго терпляче чекали відповідне рішення від Верховної Ради, ми дуже сподівалися, що воно буде доволі оперативним, дуже сподівалися, що воно буде прийнято десь відразу після заборони політичних партій за списком, починаючи від ОПЗЖ, але, на жаль, його досі не дочекалися, а тому ми вимушені, ми, влада на місцях, враховуючи інтереси наших громадян,

вимушені вже самі приймати відповідні рішення. Яким чином ми бачимо цю процедуру?

Ми зобов'язуємо Рівненську обласну державну адміністрацію скасувати статuti відповідно до Закону про колабораційну діяльність, про правовий режим воєнного стану, статuti громад московського патріархату і скасувати взагалі свідоцтво про реєстрацію як таких. Причина – власне, невиконання 2662, про що вже говорили. Це першим пунктом.

Другим пунктом розриваємо охоронні договори з користувачами, це під релігійними громадами московського патріархату, зобов'язуємо добровольчі формування тергромад взяти ці об'єкти під охорону, але разом з тим проектом нашого рішення ми все ж таки звертаємось до Верховної Ради не відкладати, а прийняти відповідне рішення на державному рівні, тому що сьогодні зі слів багатьох доповідачів лунало, що коли ми говоримо про московський патріархат, то мова не про Бога, не про віру, не про духовність, не про свободу віросповідання, мова про діяльність останнього оплоту "русского міра" на теренах України. І мені теж дуже дивно чути, що приклади там колабораційної діяльності міряються там одиницями.

Уважно слідкуючи за діяльністю московського патріархату останні 15 років свого життя, я можу впевнено сказати, що такі приклади вимірюються в тисячах. Друзі, в тисячах! І в своєму виступі я планував навіть там кричущі ці приклади, власне, назвати, коли мова йде про нашу Рівненщину: там пісеньки, які вони співають, цитати нашого земляка Героя України Ігоря Гордійчука, власне, про одну з лавр московського патріархату, яка сьогодні називалась. Таких прикладів безліч! Що свідчить про системну, послідовну антиукраїнську політику цієї структури.

Згадував колега Андрій Смирнов про Корецький Свято-Троїцький жіночий монастир, але він не розшифрував. Треба розуміти, що ця установа, її власником і засновником є Священний Синод Російської православної церкви. Вони мають ставропігію. Майно, яке сьогодні на території

Рівненщини, належить бенефіціару, суб'єкту Російської Федерації. Шановні колеги, тут звучало про ТСК, дуже би хотілося, і я сподіваюся, що на часі прийняти якесь рішення по цьому майну.

Тут звучало...

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую, пане Сергію, мусимо вас трошки спиняти через те, що у нас вже вичерпаний увесь регламент, а ще ми маємо підвести підсумки.

КОНДРАЧУК С.Ю. Дякую.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую, пане Сергію.

КОНДРАЧУК С.Ю. З вашого дозволу, тоді я свій виступ надішлю за вказаною електронною адресою, він у мене доволі ємний. Тут і про кримінальні справи, коли я був свідком по керівництву московського патріархату на Рівненщині, і я там, ще раз підкреслю, був свідком, справу втратив з контролю у другій половині 2019 року. Але всі ці керівники МП на Рівненщині успішно далі працюють, вони балотувалися на крайніх місцевих виборах до обласної та місцевих рад за списками ОПЗЖ. Тобто говоримо, що це фактично дві структури, між якими можна ставити знак дорівнює.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую.

КОНДРАЧУК С.Ю. І коли Верховна Рада прийняла рішення по ОПЗЖ, дуже хотілося б бути послідовними і нарешті закрити ці осередки "русского міра".

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую вам. І ми сподіваємося, що не лише виступ, але також і пропозиції до рекомендацій парламентських слухань будуть у фінальній частині ваших матеріалів.

КОНДРАЧУК С.Ю. Вони надіслані окремим листом на комітет вже.
Дякую.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Добре. Дякую.

Отже, товариство, хочу повідомити, що ми вже перебрали час, а ще є кілька колег, які зголосились до виступів, тому є така пропозиція: по хвилині дати тим, хто у нас був...

ГОЛОВКО М.Й. Пані Ірино, а чого Тернополю тільки хвилинка? Ми що, гірші за Рівне?

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Пане Михайле, я хочу сказати, що ваш виступ, я говорю про тих, хто записався заздалегідь в місячний термін і ще не виступив. Тому я пропоную навіть тим, хто уже був у нас в списку, дати по хвилині. Ті, хто уже додатково записувався, ну, таких можливостей навіть немає. Тому, якщо домовляємося, у нас ще 10 бажаючих виступити, тому, товариство, 10 хвилин максимум. І далі на заключне слово у нас має ще підбити підсумки голова комітету, коментар від керівника ДЕСС. І поки ви готуетесь по хвилині, це квінтесенція ваших виступів, я запрошую до слова члена нашого комітету пані Лізу Богуцьку – народну депутатку, яка представляє Південь України, яка представляє Крим і Сімферополь і вболіває за кримчан, вболіває за велику Україну.

Тому, пані Лізо, вам слово.

БОГУЦЬКА Є.П. Дякую дуже.

Друзі, я взагалі б з іншого боку подивилася на те, що в Росії є, скажімо, різні роди військ – це армія, є флот, а є також інформаційні війська, про які ми нещодавно говорили на нашому комітеті, пропагандистські війська. І я б зазначила, що є оці саме релігійні війська, які під грифом московського патріархату працюють тут у нас в Україні, і керуються саме Москвою, саме Кирилом Гундяєвим, який проводить свої молебні в нещодавно збудованому храмі, який побудував саме міністр оборони Шойгу, і там благословляє російське військо на те, щоб вони йшли сюди вбивати українців, і пропагує там оцей саме "русскій мір". Більш того, ці війська релігійні московські, вони мають свої такі маленькі осередки як, скажімо, маленькі гарнізончики в деяких наших приходах, або навіть в більш таких серйозних релігійних установах.

Я згадала і хочу довести до вас, ви, мабуть, про це знаєте, що саме Гіркін у 2014 році у церковній рясі увійшов з "дарами волхвов" у Сімферополь. З ним разом увійшли ті саме ГРУшники, які потім зайняли Верховну Раду Криму і як терористичні війська там пробули до саме тих пір, поки вже почалася більш рішуча і більш масштабна окупація Криму.

Тому я повністю згодна з тим, що треба забороняти московський патріархат в Україні. Більш того, якщо пані Гриб каже, що 90 відсотків з них осудили війну, російську війну, яку розпочала Росія в Україні, то що їм заважає перейти до Православної Церкви України – я не розумію.

І не знаю, чи підтримувати чи ні зараз законопроекти, які дівчата наші, депутатки, сьогодні про них казали. Мені здається, що треба все обговорити. Я не знаю, саме яким чином це буде зроблено, але якщо це не буде зроблено зараз, це буде зроблено трохи пізніше, але все одно ми до цього дійдемо. І всілякі умовляння нас про те, що треба якось обережніше про це ставитися, тому що це дуже чутливе питання, мені здається, це дуже схоже на те, як умовляють зараз Зеленського деякі партнери західні про те, що треба якесь знайти порозуміння з Путіним, залишити йому деякі українські території,

щоб був швидкий мир. Ні, друзі, поки буде московський патріархат царювати в Україні, то у нас миру в Україні не буде, тому я за те, все-таки, щоб повністю закрити. Яким чином, я думаю, що ми дійдемо згоди до цього.

Дякую.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Пані Лізо, дякую вам за ваш виступ.

Отже, продовжуємо. Тоді я запрошую до слова шейха Рустама Гафурі – заступника Голови Духовного управління мусульман України, голову інформаційного відділу ДУМУ. Пане Рустаме, ви тут?

ГАФУРІ Р. Тут. Доброго дня.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Будь ласка.

ГАФУРІ Р. Мене слышно? Чуєте?

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Чуємо, але можете трохи голосніше.

ГАФУРІ Р. Добре. Зараз чутно?

ПОТУРАЄВ М.Р. Ми вас чуємо.

ГАФУРІ Р. Дякую. Доброго дня! Вітаю учасників заходу. Дякую за можливість висловитися. У нас єдине суспільство, одна земля, одна держава. Нам потрібно бути єдиними у протистоянні ворогові. І всі наші віруючі і наші співвітчизники страждають всі, особливо на тимчасово захоплених та окупованих територіях. В наших громадах є і кримські татари, і турки-месхетинці та інші. Наших представників на тимчасово окупованих та захоплених територіях також викликають на так звану співбесіду і вони

зазнають дуже тиску та насилля. Їх намагаються змусити працювати на окупантів. Наші громади відмовилися і не будуть ніколи погоджуватися на те, щоб співпрацювати з окупантами.

Дуже шкода, що пані Ташева має викривлену інформацію щодо позиції ДУМУ. По-перше, ніякої окремої позиції ДУМ по Херсонській області не має. По-друге, є одна-єдина позиція ДУМУ, озвучена муфтієм України, Верховним муфтієм України, шейхом Ахмедом Тамімом від самого початку щодо засудження російського вторгнення та повної та беззастережної підтримки цілісності України. Більше того, хочу зауважити, що саме чітка позиція ДУМУ сприяла засудженню війни з боку наших партнерів – Великого Імама Аль-Азгара, це в Єгипті, Азгар Таїб, та голови найбільшої у світі мусульманської організації "Нахдатул Улама", це в Індонезії. І наша позиція неодноразово озвучувалася також в рамках Всеукраїнської Ради Церков та релігійних організацій на інших майданчиках.

Мусульмани України засуджують повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації до України. І ми багато разів зверталися до всіх людей доброї волі, у тому числі лідерів держав, чиї рішення можуть зупинити цю війну, щоб вони доклали усіх можливих зусиль для мирного вирішення цієї трагедії. Ми молимося за Україну, мир на нашій землі та перемогу нашої армії.

Дуже дякую за можливість висловитися.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую вам.

І рухаємося далі. Запрошую до слова Михайла Йосиповича Головка – голову Тернопільської обласної ради, депутата попереднього скликання.

Пане Михайле, будь ласка.

ГОЛОВКО М.Й. Дякую, пані Ірино, що дали можливість висловити позицію від імені обласної ради Тернопільщини. А Тернопільщина унікальна

тим, що у нас багато святинь і, зокрема, стоїть Почаївська Лавра. На жаль, вона зараз в руках московського патріархату.

Хотів би сказати, що з початку переходу і взагалі із запровадженням Томосу в області діяло більше 100 парафій московського патріархату. Зараз вже більше 40 перейшло до Української Церкви, до Православної Церкви України. І цей процес, він є перманентним, не зупиняється, він триває і надалі. Більше того, хотів би сказати, що ми неодноразово, сесія обласної ради зверталася до всіх органів влади, в першу чергу до уряду, про те, щоб передати цю якраз Лавру, яка знаходилася, власне, є в заповіднику, але її передати з управління якраз московського патріархату. Більше того, ми ініціювали ряд звернень з приводу того, що, по-перше, навіть на законодавчому рівні, ще коли будучи народним депутатом, про те, щоб перейменувати і по-справжньому назвати, тобто Російська православна церква в Україні, а не Українська православна церква московського патріархату, тому що це теж людей вводить частково в оману.

Тому ми підтримуємо законопроект 7204, ініційований депутатом Оксаною Савчук від "Свободи", яка зараз зареєструвала, нехай і те, що, може, він, на вашу думку, є недосконалий, його треба доопрацювати, будь ласка, ви маєте таку можливість – нехай працює комітет, нехай збираються депутати, хай це обговорюють.

Більше того, ми зараз ініціювали збір підписів по області, і хочу сказати, що він іде дуже активно. Вже десятки тисяч громадян підписалися про те, щоб заборонити Російську православну церкву, тобто Українську православну церкву московського патріархату, так як вона називається на сьогодні, в Україні, вважаючи її ворожою структурою, вважаючи її колаборантом, зважаючи на те, що вони сьогодні працюють з ворогом, наводять вогонь, вони освячують на злочини окупаційні війська Московії, які воюють в Україні, які знищують мирне населення, тому це ворожа структура, яка не має права на існування.

Тому ми, по-перше, хотів би сказати, не вигадуємо велосипеда, така практика вже в історії людства була. Нагадаю вам, як була у свій час Чорногорська церква, яка заборонила Сербську церкву на своїй території – така практика є у світі. Тому те, що ми заборонимо російській церкві діяти в Україні, ми, перше, забезпечимо мирне майбутнє наших дітей. Тому що якщо ця церква не призупинить своє існування, це буде закладений фундамент на майбутню війну, на майбутній розкол України, на пропаганду "русского міра" і колаборацію всередині нашої держави.

Тому сьогодні важливо, щоб цей процес не зупинився. Я пропоную депутатам, вам, його очолити, тому що він уже йде знизу, громади вже б'ють на сполох, ми сьогодні готові на рівні обласних рад такі рішення ухвалювати. І я хочу сказати, що це буде рішення ухвалене так само і Тернопільською обласною радою з вимогою, негайно до вас звертаючись, забороніть діяльність московської церкви як ворожої церкви, яка працює проти України і українського народу. Давайте ми ту війну зупинимо, давайте ми не будемо її перекладати на майбутні покоління, не залишати для наших дітей. Тому ми сьогодні в силі раз і назавжди поставити в цьому питанні крапку.

Дякую за увагу.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую вам, пане Михайле.

І продовжуємо нашу роботу. До слова записався заступник голови відділу зовнішніх церковних зв'язків Української Православної Церкви протоієрей Данилевич Микола.

Шановний отче.

ДАНИЛЕВИЧ М. Доброго дня! Чуєте мене?

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Так, будь ласка, ми даємо вам слово.

ДАНИЛЕВИЧ М. Скажіть, будь ласка, у мене є 1 хвилина чи все-таки трошки більше?

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Я би вас просила, у нас добігає до кінця четверта година, і нас просто відключать. Будь ласка.

ДАНИЛЕВИЧ М. Добре. Я розумію.

Дивіться, оскільки дуже багато щодо моєї церкви сьогодні було сказано, я постараюся представити певну позицію і, можливо, не в деталях.

Перше. Основні мої тези, основна моя теза – це те, що ми всі українці. Це перше. І тут ідеологічно закони проти УПЦ за своєю природою є неконституційними, не можна забороняти, тому що це стосується громадян України. Ці закони, про які йшлося, вони порушують єдність країни. І фактично церква – це люди, це не будівлі, це не якийсь міфічний "московський патріархат", це реально ваші громадяни. І тому перша проблема, я вважаю, оцих всіх питань, які піднімаються, це проблема така ідеологічна. Сам смисловий наратив, що частину українців, вірян, громадян України, вірян УПЦ штучно роблять ворогами для України. Їх назвали: "москалями", "русскими", і цей наратив, це проблема наративу – він глибоко засів в мізках людей. Доходить до того, що одні українці звинувачують інших, а саме своїх ближніх родичів: братів, сестер, чоловіка, жінку, однокласника, що той є "москалем", а це вже є небезпека для держави, тому що зараз ми говоримо про державу і про державну безпеку. Чомусь держава цього не розуміє, що саме ось ця ідеологія, вона розриває єдність народу в родині. Попередня влада взагалі політично це дуже так, скажімо, тиражувала.

Ви хіба не розумієте, що хіба не вірні УПЦ, яку хочете зараз заборонити, в цей час займаються безпекою країни, обороною, сидячи в окопах на сході країни, в тому числі мої рідні, близькі, не буду вже уточняти, хіба не наших віруючих ми майже кожного дня хоронимо, про що рясніють

повідомлення на сайті нашої церкви? Тому тут полягає основна стратегічна і логічна помилка деяких сил, які штучно шельмують УПЦ, хтось придумав цю ідеологію, що українці, які є вірними УПЦ, тепер не українці, вони москалі, вороги, а це є внутрішній ідеологічний сепаратизм, розділення нашого народу всередині самої держави. І саме ця ідеологія рушить, руйнує внутрішню єдність народу і нічого позитивного для країни не приносить.

З цієї ідеології вийшов закон про перейменування, от прийняли той закон, розумієте, нас вирішили назвати росіянами в Україні, там руська церква і тому подібне. Яку користь державі приніс цей закон? Ніякої. Крім того, що це один з законів, який дав привід Путіну прийти і захистити православних і тому подібне.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Пане Миколо.

ДАНИЛЕВИЧ М. Тому державна політика релігійна... Я вже закінчую. У мене немає часу вже?

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Так, ваш час добіг вже до кінця. Будь ласка, підсумуйте.

ДАНИЛЕВИЧ М. Тоді не робіть нас ворогами. Це перше. Не штовхайте нас в сторону Росії, тому що ми залишилися з Україною.

Наступне. В мене багато є що сказати, я, напевно, все інше. І позитивна програма, що я хотів би сказати, це припиняти сіяти релігійну ворожнечу, раз, не захоплювати храми, не змушувати до переходу релігійних громад, адже конфесії між собою шляхом внутрішнього діалогу мають вирішити ці питання, цінувати міжконфесійний мир, не використовувати війну, а згодом і перемогу в своїх інтересах, тому що і ми воюємо, і ми частина України, змінити інформаційну політику в релігійній площині, анулювати мову

ворожнечі, зневаги та шельмування, називати УПЦ так, як вона зареєстрована - УПЦ, а не МП, не церква московського патріархату...

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Ми вам дякуємо і ви письмово можете передати свої пропозиції до рекомендацій.

ДАНИЛЕВИЧ М. Так, я передам.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую.

І ми вже добігаємо, останній виступ. Об'єднання іудейських релігійних організацій України представляє Геннадій Олександрович Білорицький, якщо він присутній, а далі по хвилині ми даємо можливість підбити підсумки пані Олені Богдан і голові комітету Микиті Руслановичу Потураєву.

БІЛОРИЦЬКИЙ Г.О. Дуже дякую. Доброго дня всім, дуже дякую за запрошення, велика честь виступати перед таким поважним товариством.

Дуже тезово. Що стосується іудейських релігійних організацій, на жаль, гібридна агресія по відношенню до нашої конфесії, вона триває, вона може і не висвітлюється так в пресі, але ми відчуваємо це не тільки бомбардуванням храмів, точніше, синагог, інших об'єктів, які для нас є святинями, але так само, і в першу чергу, рейдерськими захопленнями, які відбуваються якраз не по тій лінії, по якій ми зараз ведемо дискусію, через конкуренцію релігійних організацій, а якраз через класичну рейдерську схему створення фейкових клонів релігійних організацій, схожих на Об'єднання іудейських релігійних організацій України чи Федерацію єврейських організацій України під організаційно-правовою формою благодійних організацій. І через таку схему відбувається захоплення культових споруд, а далі приходять хлопці спортивної статури і кажуть (і це все відбувається під час воєнного стану), що це вже не ваша культова

споруда, а наша, була ваша, стала наша. От проти цього, мені здавалось би, треба було би вжити заходів.

І мені здається, що Верховна Рада могла би звернути увагу не стільки в законодавчому плані, оскільки закони є і проти рейдерства, і Кримінальний кодекс, це існує, але щоб державна політика в цій сфері була більш послідовною, швидкою і агресивною по відношенню до рейдерів. Бо вони фактично викрадають державне майно, яке тільки передане у постійне користування Об'єднанню релігійних організацій України. Конкретний приклад - це Галицька синагога по вулиці Жилянська, 97а в місті Києві, яка була захоплена за такою саме схемою, як я тільки-но зазначив, місяць тому. І я не бачив, щоб цих злочинців викликали на слідчі дії.

Тому я хотів би всіх благословити на перемогу, на мир. І рейдерам треба дати відсіч.

Дякую за увагу.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую вам.

Отже, фіналізуємо наші парламентські слухання. Запрошую до слова з підсумками пані Олену Богдан як голову Державної служби з етнополітики та свободи совісті.

Пані Олено, ви тут?

БОГДАН О.В. Так, дякую, пані голово.

Для мене сьогоднішнє обговорення дуже увиразнило те, що все ж таки багато питань потребують прояснення і дивовижно багато міфів шириться в суспільстві. Ми відповідно зі свого боку запропонуємо просто такі інформаційні сесії для всіх охочих: експертів-релігієзнавців, народних депутатів. Я буду вдячна, якщо вони приєднаються, щоб ми могли надати певну інформацію. Я розумію, що тут буквально тільки одна хвилина, ми мусимо завершити, але просто кілька фактуальних акцентів.

Колеги, релігійна громада не може змінити назву сама, вона дублює назву в порядку підпорядкування єпархії у релігійному центрі, чинні договори не можуть бути розірвані, бо закон не має зворотної дії. Подовження чи нові договори – так, ось тут виникає проблема. Останніми роками не були можливі жодні реєстраційні дії щодо юридичних осіб, які належать до УПЦ, якраз от через норму про перейменування, і в підсумку низка юридичних осіб опинилася в зоні "чорної" бухгалтерії, бо не могли їм змінити підписанта. В підсумку низка громад і навіть монастирів почали з'являтися без реєстрації як релігійна організація.

Будь ласка, давайте дивитися на цю проблему реально, об'єктивно і з усіма фактами.

І ще один момент. Тут просто прозвучала теза про "чорно-білість". Колеги, серед вірян на передовій є віряни УПЦ, це може бути незручний факт для декого, хто сьогодні виступав, але це факт. Серед загиблих є віряни УПЦ. Священники УПЦ надавали СБУ інформацію про дислокацію російських військ, вони не лише вступали в колаборацію. І відповідно, коли ми працюємо з інформацією, нам все-таки дуже важливо зберігати об'єктивність. І я, як і будь-який фахівець, який працює з темою релігії, чудово знаю, що УПЦ входить в сферу інтересів ФСБ, ніхто цього не заперечує, і впливи там є дуже небезпечні, із цим треба працювати і працювати якомога інтенсивніше. Але, колеги, мене дуже тривожить те, що сьогодні фактично все ж таки відбувається оце якесь зіткнення там, де не має бути зіткнення. Проблема є, з нею треба працювати, але давайте не заплющувати очі також на реальність, яка є справді складною, на жаль.

Дякую.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Пані Олено, дякую.

Ви як завжди чітко і все точно сказали.

І головне слово сьогодні голови комітету пана Микити Руслановича Потураєва. Будь ласка, вмикайтеся.

ПОТУРАЄВ М.Р. Шановні колеги, жаль, що я не зміг послухати передостанні частини, але хочу вам повідомити, що я поінформував Президента України про те, що у нас відбуваються слухання. Він привітав цю ініціативу, сподівається, що за підсумками слухань, дійсно, Верховна Рада, наш комітет надасть такі рекомендації, які будуть сприяти зміцненню національної стійкості, національної єдності, і, звичайно, допоможуть в найкращий спосіб захищати Україну і українське суспільство від ворожих впливів.

Що хочу сказати? На мій погляд, дуже важливо, що ми сьогодні провели цей діалог. Ми як комітет готові до продовження цього діалогу, бо, на жаль, ми бачимо, що навіть не всі бажаючі сьогодні отримали можливість висловитися. Я хочу сказати, що вочевидь ми бачимо сьогодні, що суспільство хоче і вимагає, безперечно, повністю припинити будь-який вплив московських структур тут, в Україні. Ідеться насправді про те, щоб і органи місцевого самоврядування, і центральна влада діяли в рамках законів, хоча закони можуть змінюватися, закони можуть з'являтися нові, але, на мій погляд, головна мета наша має бути в тому, щоб в Україні діяли українські церкви і релігійні організації, позбавлені ворожого іноземного впливу. Це головне.

Я погоджуюсь з пані Оленою, що в таких великих церквах, як, наприклад, та сама УПЦ, є і місце абсолютно патріотичній поведінці священства і парафіян, але, на жаль, ми сьогодні чули достатньо прикладів, є місце і абсолютно колаборантській поведінці.

Я вважаю, що ми маємо говорити про нашу кінцеву мету - припинення будь-якої присутності московського патріархату в Україні. Московського патріархату. А українське священство, українські церкви без цього впливу

деструктивного, вони розберуться між собою, я переконаний, самі. І швидко. Тим більше, що готовність до діалогу демонструє як Православна Церква України, так і Українська Православна Церква, яка все ще має певні зв'язки з московським патріархатом. Але подивимось, вони зробили за підсумками Собору певні заяви, подивимось на те, які конкретні кроки будуть після цих заяв.

І знову-таки підкреслю, наша мета, я вважаю, як політиків, як громадянського суспільства - зробити все для того, щоб на релігійне життя українців жодного ворожого впливу деструктивного не було. Переконаний, що ці слухання дозволять нам вийти з конкретними ініціативами, які дозволять нам достатньо швидко просунути до цієї кінцевої мети.

Дякую вам.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Дякую вам, товариство. Всім дякуємо сьогодні за плідну роботу: ми пропрацювали 4 години, ми заслухали понад 40 доповідачів. І просимо вас надсилати на адресу комітету побажання, рекомендації, які ми обов'язково опрацюємо, і вони постануть як фінал наших нинішніх слухань.

Щодо подальшої роботи, як наголосив голова комітету, ми будемо продовжувати таку форму комунікації, будемо далі спілкуватися і напрацьовувати законодавчі рішення.

Дякуємо.

БОГДАН О.В. Дякуємо. До побачення.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякуємо, колеги, ще раз усім. І до побачення. Всім гарного дня. Тримаймося. Будьте в безпеці. Бережіть себе, рідних і близьких.

До побачення.

ГОЛОС ІЗ ЗАЛУ. Дякуємо і дуже чекаємо на Устав. На превеликий жаль, тексту його немає. І тому маємо аналізувати документ з підписом, переданий в Державну службу України [з етнополітики та свободи совісті].

Дякуємо.